

MAGYAR TANÍTÓKÉPZŐ

A TANÍTÓKÉPZŐ-INTÉZETI TANÁROK

LI. ÉVFOLYAM

ORSZÁGOS EGYESÜLETÉNEK

BUDAPEST, 1938.

8. SZÁM

FOLYÓIRATA

OKTÓBER

Gondolatok a liceumi nevelésről.*

1. Ennek a fejtegetésnek az a feladata, hogy töredékes módon előadja azokat a gondolatokat, amelyeknek az 1938. évi XIII. törvénycikkkel létesített liceum nevelő munkájában felfogásunk szerint érvényesülniök kell. Úgy érezzük, hogy most csak a liceumi nevelésről beszélni az időszerű s nem szabad belevinnünk tárgyalásunkba az — erre az iskolára felépülő — akadémiai nevelés kérdését. Nem tartjuk kívánatosnak azt sem, hogy a régi, ma is meglévő tanítóképző-intézeti nevelés megszokott formáit idézessük, mert ezzel könnyen zavart idéznénk elő. A régihez való ragaszkodás amúgy is sokáig kötve tartja majd tudatunkat s esetleg nem helyes irányba befolyásolja nevelői eljárásunkat.

Mindez nem azt jelenti, hogy ami a tanítóképzésben jó volt és a jelenben a 2.—5. osztály számára is jó, azt ezzel a felfogással megtagadjuk s hátat fordítunk a multnak, amelyben a tanítónevelés helyes rendje történetileg kialakult. Ez csak védekező mozdulat kíván lenni az ellen a kísértés ellen, amely a liceumot a tanítóképzéssel szeretné azonosítani. Aki ebbe a tévedésbe esik, súlyos következményekkel járó szűkkörűségbe jut. A törvény kifejezetten meghatározza, hogy a liceumban vallásos és nemzeti érzésű polgárt kell nevelni, azt gyakorlati irányú műveltséghez akarja juttatni s harmadsorban a családi és iskolai gyermekneveléshez szükséges alapismeretek tanítását szabja meg, hogy ezzel magasabb nevelési szaktanulmányokra előkészítsen. A feladat-meghatározásból kiderül, hogy a *tanító* szó elő sem fordul benne.

Az idézett törvény 3. §-ának, a liceum feladata megjelölésének kifejtése itt az elsőrendű feladat: mit kíván a magyar nemzeti közösség a liceumtól, mivé kell tennünk a liceumot — a célkitűzés és a tanításterv helyes értelmezésével és alkalmazásával — hogy az a meglévő nemzeti nevelési szükségleteket kielégíthesse.

Jól tudjuk, sok idő kell ahhoz, hogy a liceum népszerű, elfogadott, hasznos iskolának tartassék. Az idegenkedés egyik oka a közelmult sok-sok közoktatásügyi újítása és a bajlátók örökké nagy serege.

* Az Orsz. Református Tanáregyesület aug. közgyűlése szakosztályi ülésén tartott előadás. Lényeges vonásai abból az előadásból származnak, amelyben dr. Imre Sándor egyetemi tanár adott tájékoztatást a nagykőrösi tanítóképző-intézet tanári testületének a liceumi nevelés szelleméről.

Másik oka, hogy míg egyre csépelték a fennálló tanítóképzést, elfeledték kellően, megfelelő helyen dicsérni azt, amit részben helyébe tettek. Még nagyon sokszor kell elhangzania annak, hogy akik líceumot végeznek, vasutasnak, póstásnak, közigazgatási tisztviselőnek és sok egyébnek mehetnek; akik pedig a magyar művelődéspolitikát intézik, azoknak azt a belátást kell általánossá tenniök és tudatosítaniok, hogy a líceum a ma még hiányzó, határozott nemzeti tudatossággal bíró, erőteljes polgári középosztály megteremtésére hivatott intézmény.

2. Nem célunk azzal foglalkozni, hogy ennek az új iskolafajnak a megjelenése milyen szerkezeti változásokat hoz létre a magyar közoktatás szervezetében, amelynek voltaképpen bővítését jelenti; a köztudat azonban előreláthatólag sokáig kicsinyítő jelentőséget tulajdonít majd neki, igen sokan majd úgy néznek rá, mint csak a tanítóképzés előkészítő iskolájára, a mai tanítóképző utódjára, pl. már csak azért is, mert benne tanítóképző-intézeti tanárok működnek, holott ennél több és többre hivatott.

A líceumnak az adja meg az élethez való jogát, hogy a nemzet életében meglevő és ezután jelentkező sokféle szükséglet kielégítésére, az elöbukkanó mindenféle munka végzésére alkalmas emberek nevelésére tartozik vállalkozni. Ennek érdekében nem lehet merevvé oktatási anyagában, nem a logikai-methodologiai irányát értve ezen, hanem történeti vonatkozását: mindig a *jelent* kell ismertetnie történeti és főleg közvetlen történeti előzmények alapján, hogy a jelen éppen ható (aktuális) szükségleteit hiánytalanul kielégíthessék a nemzet életében a líceumot végzettek.

Az anyag tehát nem öregedhetik meg a líceumban, amint az minduntalan előfordul középiskoláink gyakorlatában, aminek nyomán felhangzik a panasz: az iskola nem az életet szolgálja. Erre szokott következnia a reform, amely — mivelhogy nem az egész iskolaügyünk szerves egységét érinti — többnyire rövid életűnek bizonyul s születésekor magában hordozza a tömérdek kifogást s ezzel az elkövetkező újítást. Ez pedig sohasem szokott bizonyos iskolafaj tekintélyének és becsületének lejárata nélkül történni s mert sorozatosan, egymást erően folyik, az új iránt is bizalmatlanságot kelt. Ettől meg kell mentenünk a líceumot és életrevalóvá kell tennünk oly módon, hogy a benne folyó munkát *tisztán látott nevelési alapelvek* szerint intézzük.

3. A líceumban folyó munka egyetlen alakja, módszere: *a nevelés* s e munka végzésére csak olyan tanár, nevelő alkalmas, aki szakadatlanul benne áll és él a nemzet örökké változó életének menetében, hogy azt nyújthassa növendékeinek, amire a nemzetének szüksége van. Így válik és talán csak ezzel válik erőteljesen valósággá *a nemzeti nevelés*, a nemzetnevelés módszere.

Aki a líceumban tanít, tisztázott fogalmakkal tartozik dolgozni. Az nem lehet sem remete, az élettől elvonuló, sem — mert középiskolai tanár — a tudománykodást eljárásával fontoskodva fitogtató. Annak az egyszerű dolgokat egyszerűnek és egyszerűen kell nyújtania, növendékeit szellemi igénye és anyagi igénytelenségre kell ne-

velnie, meg kell őket óvnia a nemzeti kizárólagosság és a nemzetköziség bajaitól, veszedelmétől. Mindenik növendék a nemzet hűséges tagjává legyen. Mindez nem az egyesek életszintjének leszorítását jelenti s nem maradiságot céloz, hanem azt, hogy a liceumba járók lássák be: a nemzetnek a sok egyszerű, kicsiny szolgálat többet ér a ritka nagyoknál. A liceumban nem királykodó, hivatali létrán felfelé kényelmesen haladó életszembéletű emberek nevelése a cél, hanem a mindennapi küzdelmet a maga lábán készséggel vállaló, gyakorlati érzékű magyar, aki a maga esze és ereje szerint akar boldogulni.

Tehát *gyakorlati embereket* kell nevelnünk, amint a törvény kívánja. Az a gyakorlati ember, aki tisztában van tennivalóival, aki tehát ismeri környezetét — amely legtágabb határozott körben maga a nemzet — e környezet körülményeit, az itt reá váró feladatokat, aki elvállalja legmagasabbrendű, határozott környezetének a nemzeti közösséget s aki minden magyart a magyar nemzeti közösség tagjának érez és tekint. Összefoglalva a mondottakat, ez azt tárja fel, hogy a liceumban a nevelő munka *nemzeti és nemzetté nevelés*. Hogy bárki eljuthasson az egyéni fejlődés legmagasabb fokára, hogy mindenkiben kialakuljon a nemzeti tudatosság; *a személyiség* nevelése a cél. Ez azt követeli, hogy a liceumban is teljesíteni kell a nevelés 3 állandó feladatát mindenik növendékre nézve: a liceumban testi, értelmi és erkölcsi nevelésben részesül minden egyes növendék. A gyakorlatiaság hangsúlyozásával nem eshetünk tehát egyoldalúságba. Célt téveszt az, aki a liceumi iskolai nevelés legfőbb, esetleg egyetlen céljának apró-cseprő életfogások, ügyeskedő eljárások elsajátítását látja. Az életben való helytállásnak nem ezt a módját tartjuk megfelelőnek, helyesnek. Nem a ma gyakran tapasztalható rövid lélekzetű boldogulást elősegítő képességet kell kifejlesztelnünk növendékeinkben s nem ezt a nem kívánatos életformát kell ezzel állandósítanunk, hanem ellenkezőleg: bátran kiálló, elveit őszintén valló és a szerint élő, az életért keményen harcolni tudó embereket kell a liceumban nevelni. Tehát nem valami könnyű életet biztosítani tudó vagy akaró irányzatnak kell gyökeret vernie ennek az új iskolafajnak nevelésében, hanem olyanak, amely egészséges, szellemileg önálló (művelt) és nemes érzületű (önzetlen) ifjakat bocsát ki kapuin. S mindez a nemzet életére nézve kívánatos így. A nemzet akkor erős, ha tagjai egészségesek, akkor értékes, ha tagjai művelt fejűek, akkor boldogul, ha tagjai önzetlenek, azaz ha fejlett emberek közössége. A liceum gyakorlati iránya nem jogosít arra senkit, hogy az egységes nevelés rovására engedékenynek mutakozzék az erkölcsi érzület megítélésakor. Ennek ellenkezőjét kell mondanunk: éppen a legélesebb követelés nemes érzületű ember nevelése; csak így tudunk közösséget gyengítő társadalmi bajok ellen sikerrel küzdeni.

Hamarosan kiderül majd, hogy ez új iskolánk is annyit ér, amennyit a benne működő nevelők. Ha ennek az iskolának az a feladata, hogy növendékeit vallásossá, nemzeti érzésűvé, erkölcsös polgárokka tegye, akiket gyakorlati, gazdasági ismeretekhez kell juttatni, ezenkívül családi és iskolai gyermeknevelési alapismeretekhez, hogy

magasabb nevelési szaktanulmányokat folytathassanak és képessé tegyen főiskolai tanulmányokra, akkor aligha kell külön kiemelniük, hogy a liceumi tanárban e tulajdonságoknak, képességeknek és készségeknek hatványozottabb fokban kell meglenniök, még pedig nem elszigetelten, hanem magasabb életégységben, eleven életközelségben s mindenikben minden egyesből minél teljesebb alakban. A nevelés eszközeinek nyelvére fordítva, ez azt rója a liceumi tanárra, ha e tulajdonságait nevelési tényezőkké akarja alakítani, hogy vallásossága ne legyen üresen kongó, élettelen s csak külső megszokás, hanem élő hitből táplálkozó s járuljon hozzá cselekvő egyháziasság; nemzeti érzése helyesen értelmezetti fogalmakból táplálkozzék, amelyek megtalmazzák nevelőhöz nem méltó irányzatoktól; erkölcsösségét egész életével, minden mozdulatával példázza; gyakorlati, gazdasági kérdésekben el kell igazodnia, az újságok csekélynek tetsző közléseiben is forgolódottnak kell lennie; okos előrelátással érzékelnie kell a nemzeti élet érverésének minden rezdülését s messze előre szinte bele kell éreznie magát azokba a viszonyokba, amelyek növendékeit várják. Meggyőződéssem, hogy ezt a komoly kívánságot csak az szeretné elhallgattatni, aki szívesen könnyít a személyes felelősségnek azon a terhén, amelyet minden egyes növendékünkért hordoznunk kell.

4. Látható, hogy a mindenkori idő bármí változását kitapintó, különös lelki érzékenységre van annak a nevelőnek szüksége, aki a liceumban működik. Ez azonban nem elegendő, mert ezt a készséget nevelői tevékenysége közben nem tudná hasznosítani növendékei érdekében *fejlett nevelői gondolkodás* nélkül. Ez teszi képessé arra, hogy a hozzá érkező hatásokat a neveléstan tanításainak szűrőjén átbocsátva a növendék fejlesztésének szolgálatába állítsa. Sok és sokféle szempont tudatos, tervszerű érvényesítése a nevelői gondolkodás fejlettségének valóban nehéz próbája s a növendék kedvező fejlődése az igazi bizonyossága. E szempontokból itt csak néhányat vetünk fel, ezeknek sokasítása és kidolgozása a liceumi nevelés gyakorlatára vár.

a) A munka sokrétűségét jellemzi a liceumi nevelésben az, hogy „magasabb nevelési szaktanulmányokra” és „főiskolai szaktanulmányokra” előkészíteni is feladata. Ezt nézve: *az elmélet és gyakorlat összeegyeztetése* a liceum kialakuló neveléstanának egyik középonti problémája. A reánk váró kidolgozás módja nem valami közép-arányosság keresése, hanem arra van szükség, hogy az egyes tantárgyak módszertanának kifejtése közben a tanítóképző-intézetí, bevált módszeres eljárást a liceumnak sokféle hivatásra előkészítő feladatával kell állandóan egybevetni.

b) Ezzel kapcsolatos an gyakori kérdés lesz: *mi az, amit ne közöljünk*, mert a gyakorlatiasság elve alapján ez a szempont bizonyosan nagyon egyéni színezetű magyarázatot, értelmezést kap. Felmerül majd minduntalan: mire lesz vagy lehet a növendékünknek a reá váró hivatásában szüksége. A nevelői rátermettség és a tanári önfelegyelem jut e ponton nevezetes szerephez.

c) Különös óvtosságot követel tőlünk növendékeinknek *meghatározott életpálya felé terelése*. Ennek alapja a növendék egyéni-

ségének ismerete és sok egyéb, ami a növendék körülményeihez tartozik. Irányítani lehet és kell is a növendék figyelmét bizonyos életfeladatok felé s az önismerés bontakoztatásával képessé kell tenni arra, hogy felfedezze önmagát tulajdonságai összességével együtt; így lehet majd kivel-kivel észrevétni, ki mire való. Soha nem lehet cél: erőltetni, hogy te tanítónak való vagy, tehát el kell az akadémia-ra jönnöd. A líceumi érettségi elé álló fiatalembernek elég érettnak, önmagát ismerőnek kell lennie arra, hogy az elhivatottság benső sugalmazását felfogja, azt — önmagával számot vetve — kellően értékelje s egyénileg döntson. A döntés érlelésében azonban segítségére lehet az iskola, sőt kell is hogy legyen, mert a líceumi munka szelleme kiváltképpen lehet olyan, amely ez irányba vezeti ifjaink javát és tekintélyes hányadát. A most u. n. osztályfőnöki óráknak vezető szerepük van ez útmutatás dolgában.

d) Nem kétséges, hogy *a növendékek kiválogatásának módja* a legnehezebb megvilágítható kérdés. Nincsenek határoló vonalak, nincs mértékünk erre, nevelői érzékünk segíthet csak: kít tartunk líceumi érettségire bocsáthatónak. A kérdést csak úgy foghatjuk meg, ha azt nézzük: milyen a növendék érzülete. Sem a testi, sem az értelmi fejlettségi fok nem lehet annyira döntő, mint éppen ez. Innen egy további kérdés: mert a növendék érzülete rossz irányú, nem volna-e jobb a közösség érdekében iskolánkban tartani megnemesítő szándékkal. Ilyenre — más növendékek erkölcsi állapotának veszélyeztetése nélkül — csak az a tanár vállalkozhatik, aki ismeri, mert sokszor tapasztalta nevelői hatásának értékét és erejét, látta az eredményét. Bizonyos, hogy a kérdés megoldásához csak tiszta nevelési viszony feltételezése alapján lehet közelíteni, amely viszonynak létre kell jönnie nevelő és növendék között. Ha ez nem jön létre, a kérdés megoldhatatlan és ha valaki mégis meg akarja oldani e nélkül, fejletlen nevelői gondolkodást árul el, amelynek növendékei kifejlődése és az iskola hitele az ára.

Ezzel a valósággal azért kell szembenéznünk, mert a szándék szerint a líceum a tömegek iskolája tartozik majd lenni (hogy a nemzet nagy kiterjedésű gyakorlati szükségleteit ellássa), amelyben gyakran felöltik a kérdés: ki a nem alkalmas; s mert eszünkben van, hogy rengeteg féle pályára vezetünk embereket, könnyen mondjuk majd: ez a növendék ugyan ilyen és ilyen kedvezőtlen vonásokat mutat, ámde van 1—2 kedvező lelki vagy testi tulajdonsága (s kinek ninics?), amely erre vagy arra a pályára, ilyen vagy olyan hivatás betöltésére végül is alkalmassá teszi s nekünk nem kell majd egyebet tennünk, mint felismertetni vele: ő mire való s e beavatkozással lelkiismereti ügyünkön már könnyítettünk. Az így gondolkodóknak azt hirdetjük: a líceum felelős egyes gyakorlati pályák erkölcsi értékállományáért, amelyet több esetben éppen neki kell a pálya becslése számára megszerezni (pl. kereskedelmi élet).

e) Ugyancsak a gyakorlatiasság iránya kívánja, hogy szem elöl ne tévesszük *a dolgoztatás, tevékenység* neveléstani követelményét. Az a gondolat hat e kérdésben, hogy aki gyakorlati életpályára in-

dul, annak a maga hivatása betöltése közben sajátos, olykor rendkívül sokféle tennivalója van, amiknek sikeres végzéséhez céltudatos mozgások, helyes kezdeményező képesség, gyors meggondolás és végig-gondolás szükséges. Ezeknek testi és lelki alapja testi ügyesség („beidegzettség”) és szellemi élénkség. Ezek biztosítják a sikert teendők végzésében. E testi és lelki feltételeket a liceumban állandó, tervszerű gyakorlással meg lehet és meg kell teremteni, a nélkül, hogy szak-szerű oktatás, egy sajátos pályára irányulás, vagy munkaiskola tanulmányi rendjét kellene felőltetni.

Számot kell vetnünk azzal, hogy 14—18 éves ifjúság a liceum növendékserege, a tevékenység elvének megvalósítása tehát nem lehet olyanszerű, mint amilyent az u. n. új módszerű iskolák némelyikében elemi fokon látunk. Igénytelen véleményünk szerint a liceum tanárai nem lehetnek a polypragmasia hívei, az olykor tapasztalt szakadatlan lőtás-futás, lázas cselekvéssorozatok előidézői, a nyugtalan élet számára nyugtalan órákon nevelt nyugtalan növendékek nevelői. Lényegesebb e szempontban az, hogy fokozatosan, dolgoztatás útján *önállóságot* fejlesszünk, a tanár ne nehezdedjék a tanuló kikivánczoló akarati tevékenységére. A növendékek megfelelő foglalkoztatásával a szociális érzék fejlesztése, az osztályban munkaközös-ség alakulása olyan nyereségek a nevelő munka folyamatában, amelyet egyetlen iskolafaj vagy -fok sem nélkülözhet.

A dolgozásra minden kínálkozó alkalommal, erőltetés nélkül szívesen készítjük a növendékeinket, tudva, hogy a cél: a helyesen vég-zett munka nyomán járó erkölcsi energia-növekedés s hogy a feladat: az 1000 arcú életnek mindennapi keretek közt való szolgálása. Ha már ide jutottunk, el kell szakadnunk a neveléstan megszokott terminológiájától s a hétköznapi, dolgos kezekhez fűződő kifejezéseket érezzük tárgyyszerűeknek. Ennek skáláján itt most végig nem mehe-tünk, bármennyire idevaló. Aki belegondol a tárgy összetettségébe s belelát a zsúfoltságába, fel is ment a végigjárás alól.

f) A jól induló munka érdekében mielőbb ismerni kell: *mit tud-nak és mit tudhatnak növendékeink*, akik a liceumba lépnek. A növen-dék-ismerés első lépcsője tehát a gimnázium és polgári iskola tanítástervének tanulmányozása, mert itt tényekre van szükség és nem feltételezésekre; ebből tervszerűen folyó megfigyelés és megállapítások alapján, kellő tapasztalat nyomán fel kell deríteni: melyik előző iskolafaj kapcsolódik tanítástervileg és az alaki képzés tekintetében kedvezőbb mértékben a liceumhoz. A tanári testületnek kell megol-dania: kik legyenek a liceum I. osztályának nevelői, akik alkalmasak emberismerő képességüknél és készültek gimnáziumi és polgári iskolai tanítástervi ismereteiknél fogva.

g) A liceumi munka jóságának feltétele, hogy mindig javuljon; ennek eszköze olyan rendszeres tapasztalat-gyűjtés, amely igazolt pontosságával megmondja majd: *mit kell betoldani és mit lehet el-hagyni idővel a liceumi tanítástervből*. A vezető elv az, hogy a jelen élet szellemi és anyagi műveltségi elemei jussanak döntő szöhoz ebben az iskolafajban. A jelen viszonyokat mindig be kell iktatni ez iskola

tanulmányi életébe; nem lehet gyakorlati irányú nevelést végeznie annak, aki nem tart lépést az örök jelennel. Ettől a jelentől semmi címen nem lehet elmaradni, mert akkor nem teljesül a nemzeti nevelés. Semmit sem lehet elhagyni a jelenből, mert akkor meghamisítjuk a növendékek életszemléletét s hibás irányba téríthetjük vezető gondolatát, amely fejlődő világnézetének alapja. Aki tehát elszakad a jelentől, sem közvetve, sem közvetlenül nem szolgálja a nevelés célját; a növendék teljes fejlettségét. De, amikor tudás-anyagot közlünk, ne feledjük megvizsgálni, hogy a jelen ismeretei közül mik a már elfogadottak és mik a még kiforratlanok, mert e nélkül szintén hibás irányba kerülünk.

h) Az egyre emlegetett gyakorlatiasság elve rideg önzéssé fajulhat a növendék lelkében, ha *erkölcsi szempont* nem uralkodnék munkánk minden mozzanatában. Ezért küzdenünk kell a hasznossági elv kizárólagos uralma ellen, amely kívülről tör be iskoláinkba s arra szörnyen ügyelnünk kell, hogy merő jóindulatból magunk elő ne segítsük az önzetlen élet rovására. Arról van szó, hogy pl. ne nézzük csupán az emberi önös érdek alapján az ember és természet egymáshoz való viszonyát, nem is említve ember és ember kapcsolatát. A felsőbbrendű élet kialakítása a líceum minden igyekezeté. A törvény is erkölcsös polgár nevelését követeli, már pedig az önzés: erkölcs-telenség.

i) Nem feledhetjük el végül, hogy mindegyik *felekezethez* különös gondja híveinek maga számára nevelése az *egyháziasság* növelése és megtartása útján. Így alakul át az egyház olyan szellemi közösséggé, amely szükségleteit nevelés útján akarja kielégíteni, ebből a célból valóságos nevelési közösséget alkot s iskoláiban egyháztársadalmi tennivalókra, templomi szolgálatra, gyülekezeti életre készít elő. Csak annyit erről, hogy a belmisszió munkásainak ebből az iskolából kell kikerülniök tömege és gyakorlatias életlátása folytán.

5. Az 1938/39. iskolai évvel a líceum I. osztálya indul útnak. Bízunk abban, hogy utána követi fokozatosan a többi s hogy az itt elemzett gondolatok — megfelelő alkalmazással — érvényesíthetőknek bizonyulnak majd a többi osztályban is. A kiépülés bennünket mind több és több tapasztalás birtokába juttat s akkor majd elérkezik az ideje, hogy rendszeresen és részletesen kifejtessük a líceumi nevelés célszerű módját.

Azt azonban már előre megállapíthatjuk s erre e kis fejtegetés is ad talán csekély alapot, hogy a líceumot maradandó értékűvé az teszi, ha a *nemzetnevelés* meleg otthonra talál benne, amelynek mi, líceumi nevelők vagyunk el nem fáradó, figyelmes gazdái.

Az a kiváltságos helyzet, hogy a líceumban tanítóképző-intézeti tanárok lehetnek a tanítók, felülről jövő bizalom és elismerés. Hiszem, hogy mi, e munkára elhívottak, ennek a bizalomnak megfelelően. S az elismerés az lesz, ha buzgóságunkat a nemzet egyetemének boldogítása kíséri. Mert a líceum igazi nemzeti középiskola kell hogy legyen.

Dr. Juhász Béla.

A gyakorlati társadalomtan problémái a magyar leánynevelésben.

A magyarság élet-halál harcot vív. Küzdelme egyrészt a sajátos magyar küzdelem, amelyet határaiért, az ezeréves rögökért, nyelvért, nemzeti kultúrájáért, külső nemzeti életéért folytat, másrészt része az emberiség általános nagy küzdelmének is a szociális kiegyenlítődésért a nemzet belső életében. E kettős küzdelemnek egyetlen célja van, a nagy magyar egység, amelyet csak a szociális igazságosságban és szeretetben összeforrt magyar lélek tud megteremteni.

Ennek az egységnek az előkészítését csak részben végezhetik el a nemzet hivatott vezetői, az államférfiak és politikusok. Ők a nemzeti egységnek csak külső feltételeit teremthetik meg az időszerű, a nemzet minden rétegét átfogó szociális törvényekkel, amelyek levezetik a veszedelmesen feszülő erőket, kiegyenlítenek kiáltó ellentétet, és betöltenek végzetes, elválasztó szakadékokat. A munka nagyobb része újra a miénk, a magyar nevelőké, akiknek a nagy egység belső, lelki feltételeit kell kialakítanunk. Ezt tesszük akkor, amikor a magyar ifjúságot életszemléletében, lelkületében, cselekvésmódjában szociálisabbá neveljük. Ez a gyakorlati szociológia célja és feladata általában.

Hogy ennek a témának rendkívül tág körét megszűkítsem, az időhöz és körülményekhez szabjam, csak a főbb problémákra szorítkozom és azokat is a leánynevelés területén vizsgálom, mint amely terület hozzám legközelebb van.

Szociológiát elméletben már körülbelül másfél évtized óta tanítunk tanítóképzőintézeteinkben. Növendékeinkkel megismertetjük a gazdasági és társadalmi élet szerkezetét, a történeti fejlődés menetét, a fejlődés törvényeit, az emberi észnek és akaratnak szerepét a fejlődés irányításában. Ha kívánjuk, tudnak bírálatot mondani a különböző gazdasági és társadalmi elméletekről; ha szükség van rá, szépen elfelelik, hogy a társadalmi problémák főforrása az egyén és a közösség érdekeinek ellentéte. Elméletben ismerik az orvosságot is: az egyén ismerje el a közösség jogos érdekeit, de viszont adassék mód arra is, hogy az egyén is megtalálhassa és megarthassa a maga jogos helyét a közösségben.

Összesűrítve is látjuk, mily sokat adott és ad az elméleti szociológia. De mi nevelők még többet adtunk hozzá. Amit a szemléltető, cselekedtető oktatás elvénél fogva minden más tantárgy tanításánál megtettünk, hogy az elméleti ismeretek holt anyagába élete öntsünk, azt megtettük a szociológiánál is. A körülöttünk zajló élet ennek a tantárgynak is felkínálja az alkalmat és nekünk csak ki kellett válogatnunk a céljainknak legmegfelelőbbeket, amelyek leányaink lelki világához és jövőre hivatásukhoz legközelebb állottak, és szemléltethettük a szociális munkák legkülönbözőbb módozatait.

Még többet akartunk. Amennyire a Tanterv keretei a rendelkezésünkre álló idő és az iskola helyi körülményei megengedték, aktív

belekapcsolódással meg akartuk izlettetni növendékienkkel a szociális munkák áldozatait és örömeit is. Mi pl. Baján ezért vonjuk be növendékeinket a karácsonyi szegénysegélyző munkálatokba. Növendékeink a Szegénygondozó Nővérek kíséretében rendszeres családlátogatásokat végeztek. A városi szegénygondozó hivatal az ő véleményüket is kikérte a segélyek kiosztásánál. Tevékeny részt vesznek az intézet ebédeltetési akciójában: az ebédfőzésnél, felügyeletnél stb. Tettük azt annak reményében, hogy a személyes tapasztalatok, átélések nyomán növendékeink lelkében a szociális érzések megerősödnek és kellő elmélyítés után az iskola falain kívül is majd önálló szociális tevékenységben virágoznak ki.

Évek múltak el már a kísérletezésben és a cél megközelítésére irányuló komoly munkában, és mégis, ha őszinték akarunk lenni, meg kell vallanunk, hogy még mindig nem találtunk rá, legalább is a leánynevelésben, a gyakorlati szociológia igazi útjára, amely a szociálisabb életszemlélethez és szociálisabb életmegoldásokhoz vezet.

Sikertelenségeink okát a korszellemnek a leánylélekre gyakorolt erősen antiszociális hatásaiban és némileg talán saját nevelői munkánk hiányában is kell keresnünk.

Általában azt szokták mondani, hogy a női lélekben teljesebb mértékben van még a szociális életszemlélet alapfeltétele, a mások felé irányuló tevékeny szeretet. Ez az állítás csak részben és bizonyos határok között igaz. A női léleknek, de különösen a fiatal leánynak, akiben az anyai ösztön még nem érte el célját, valóban legfeljebb ismertető jele a tevékeny szeretet. Ha a kedvező külső körülmények és a céltudatos nevelés a fiatal leány lelkierőit kellő egyensúlyban tartják, akkor ez a tevékenység betölti és kielégíti egész lényét s az ábrándozások helyett megszépíti önmaga körül a reális világot. Adniakarása sokszor rendkívül erősen nyilvánul meg. „Szeretném magamhoz ölelni az egész világot!” — mondta az egyik. Igen, az egész világot, mindenkit! Ez a tiszta leánylélek érzelmi iránya. Amint azonban érzelmi és ösztönélete a megnyugvás felé közeledik és az anyaságban beteljesülést nyer, az „egész világ” számára egy kis családdá szűkül és ettől kezdve szeretetének minden tevékenysége ide összpontosul. Minél odaadóbban tölti be hivatását a nő a családon belül, szociális érzülete és látóköre annál inkább befelé irányul. A nőnek és anyának ez a látszólagos szűkebbkörű érzelmi beállítottsága adja meg a társadalom legkisebb sejtjének, a családnak összetartó erejét. Az emberi társadalom nagyobb egységeinek alapja a szociális igazságosság. Ennek hordozója inkább a férfi lelke, akinek szociális látóköre kifelé irányul. A férfi és a nő lelkének ez a kétféle, egymást kiegészítő sajátosságán épül fel az egész emberi társadalom.

Ezt az istentől adott egységet kezdte ki megsemmisítő erővel korrunk szelleme: az önzés. Ha a mások felé irányuló önzetlen, tevékeny szeretet az az erő, amely a társadalom molekuláit összetartja és egységbe fűzi, akkor az önzés az elszigetelő és szétaraboló erő, amely a közös célra irányuló működést megakasztja és előkészíti az egész szervezet teljes felbomlását, a halált. Ezért kétségbeejtőbb jelenség

ma a családi élet széthullása, mint akár Spanyolországban a mór és keresztény művészet remekeinek elpusztulása. Ezek romjai fölött már egy nagyszerű katolikus hőskor napja ragyog diadalmasan, a családi tűzhelyek romjai közül pedig Spanyolországban épügy, mint Magyarországon és mindenütt, az enyészet szaga csap felénk. És ahol állnak is a családi élet falai, ott is erősen megfertőzte annak erkölcsi levegőjét az egyéni öncélúság kórokozója.

Nézzünk be egy kissé a gyermekek világába s azon keresztül a családok szellemébe. Egy elemi iskolás kisleány karácsony táján azt kérte a Jézuskától, küldjön neki testvérkét, hogy legyen kivel játszania. A feleletet édesanyja szájából hallja: „Aranyoskám, ne kérj testvérkét a Jézuskától, mert akkor anyuka nem vehet neked esőköpenyt, nagybabát és a csokoládédát is meg kell osztanod vele.” „Nem baj anyukám, nekem nem kell semmi, én mindent odaadok neki, csak jöjjön!” — Kiránduláson vagyunk. Mamák is kísérik a gyermekeket. Az egyik kicsi kedves előzékenységgel el akarja kérni tanító-nője kézicsomagját. Édesanyja csöndesen leinti: „Miért cipelnéd éppen te? Elfáradsz.” — Vasúti kocsiában a gyermek át akarja adni ülőhelyét egy sápadt, talán beteg asszonynak. Édesanyja visszanyomja: „Akkor majd te állhatsz egész Pestig!” — Ezek nem összeválogatott esetek. Ilyeneket bőven szolgáltat az a környezet, amelyből ma a gyermek az iskolába kerül.

Vagy vegyük elő egy tanítónőképző egyik statisztikai lapját. Azt, amely soha nem kerül nyilvánosságra, csak a nevelő tájékoztatására szolgál. Egy nagy létszámú osztálynak egyharmadrésze magános gyermek. Tehetségesek, kedvező körülmények között élők mindannyian, akik testvértelenségük hiányérzeteit a legkülönbözőbb kedvtelésekkel próbálják kielégíteni. Az egyik a legszenvedélyesebb sporthölgy. A másik 17 éves korában a babájával alszik el s babaruhákat varrogat. A harmadik heteken keresztül vigasztalhatatlan, mert „meghalt” legjobb játszótársa, egy szép angora-macska. És így tovább. Bármennyire gyermekeknek látszanak is e gyermekek, annyit már mindegyik tud, hogy ennek így kell lennie, különben elmaradna életéből mindaz, ami így az első óhajra teljesül. Beszédes statisztikákat készíthetnének azokról a növendékeinkről, akik felbomlott családi életből kerültek hozzánk, azokról, akiknek vagy az apja, vagy az anyja jelentet közönbös idegert, azokról, akiknek két félcsaládjuk van, de akik egyenlőképen hontalanoknak érzik magukat atyjuk és anyjuk új családjában. Számítsuk ezekhez azokat is, akiknek otthona más tűzhelyek köveiből épült fel. S ha végül mindezekhez hozzáadjuk a kor szellemének a mindennapi életben megnyilvánuló ezernyi ezer ellenséges hatását, amely a családi életnek, anyaságnak, apaságnak szent nimbuszát állandóan tépi-szaggatja, akkor nem csodálkozunk többé azokon az antiszociális lelki megnyilatkozásokon, amelyeket leányaink között tapasztalunk.

Az antiszociális vonások között egyik legfeltűnőbb az *összetasztározás* érzésének hiánya. Az az ifjúság, amely nem a harmónikus családi élet levegőjében nőtt fel, igen nehezen tud bekapcsolódni a tőle

érzelmileg még távolabb eső közösségbe: az iskolai és intézeti életbe. Ez a bekapcsolódás többet kíván, mint pusztá alkalmazkodást. Ez lelki kapcsolatot, érzelmi és törekvésbeli egységet is jelent, és pedig igen sokszor az egyéni, önző kis érdekek feláldozásával. Az iskolai és internátusi élet korlátai között növendékeink csöndesen, de igen szívósan és kitartóan küzdenek egyéni függetlenségükért. A házi fegyelmi szabályok megsértése mögött rendszeren egyéni kényelem, egyéni érdek húzódik meg. A közösség tagjaihoz, az osztály vagy internátusi társakhoz csak rokonszenv vagy hasznosságú okok fűzik, a közösség, mint ilyen ritkábban, vagy csak átmenetileg érdekli. Aki már rendezett leányok számára 5—10 éves találkozókat, az tudja, mily hamar meggyöngyítik az évek a közösséghez való tartozás érzését. A közösség örömei addig örömek, amíg egyéni áldozatokat nem követelnek, s a közösség veszteségei sem okoznak szomorúságot, ha nem zavarják az egyéni érdekeket. Meghalt az intézetnek egy jó barátja, országos viszonylatban is érték. „Kapunk-e szünetet?” — kérdezi a hír legelső pillanatában a növendék. Az iskolai ünnepségekre, nyilvános előadásokra való készülődés is sok tanulsággal jár. A kevésszámú, önzetlen „igavonók” azonnal magukévá teszik a dolgot és számítás nélkül áldoznak időt, munkát és fáradságot. A másik típus is vállal mindent, de csak önmagáért, ha vágyainak, hiúságának megfelelő szerephez jutott. És végre vannak, akiket semmisem tud kimozdítani önző elszigetelődésükből, legfeljebb csak a parancs. Ezekből lesznek a társadalom azon tagjai, akik, ha egy szalmaszállal megválthatnák a szenvedésektől, nem tennék, mert a szalmaszálért le kellene hajolniok a földre.

Itt nyitunk rá a szociális életszemlélet egyik legnagyobb akadályára a leánylélekben. Nem tudja magát annyira a közösség tagjának érezni, hogy érette önkéntes áldozatot is tudjon hozni. Élvezi a jogokat, a vizsgáztatókat kötelezettségének tudata nélkül. Ilyen adottságok mellett még kevésbé tud felemelkedni arra a lelki magaslatra, hogy egy nemzet vagy az emberiség tagjának tudja magát érezni és kötelességeket, áldozatokat tudjon vállalni, amelyek e kapcsolatokkal járnak. Mi, nevelők elég könnyen elvezetjük leányainkat a részvét és lelkesedés megindulásaihoz, de nagyon nehezen és alig-alig a szociális kötelezettségek vállalásához. Amazokhoz elég az érzékeny kedély, ehhez pedig nagy lelki emelkedettség és a mindennapi élet áldozataiban megedzett akarat szükséges.

Mindaz a nevelői tevékenység, amely az ifjúság lelkének egységesítését, összekapcsolását és akaratának az önkéntes áldozatokra való készségét kialakítja, az a gyakorlati szociológia.

Egy másik mélyen gyökerező antiszociális megnyilvánulás: a *társadalmi különbségek kiélezése* vagy csöndes számontartása az iskolai és intézeti társadalomban. Ezzel legszorosabban társul: a mindenáron *többneklátszani-akarás*. Olyan fájdalmas érzés az, amikor látjuk, hogy még a különben értékes leányok is mily nehezen tudnak felszabadulni ennek bilincseiből. Halkan, szinte szégyenkezve mondják, hogy édesatyjuk földműves. Szívesebben használják a többet

sejttető földbirtokos szót. Az internátusi növendék aggódva várja a havi fogadó napot, amelyen talán megjelenik a maga egyszerű mivoltában édesapja, vagy édesanyja. Milyen találékony annak elintézésében, hogy az intézetben minél kevesebben vegyenek róluk tudomást. Pedig nincs semmi rejtenivalója. Egyszerű ruhájú, kidolgozott kezű, jólelkű, csöndes emberek ezek, akik a maguk szívós akarását, kötelességtudását és tisztult erkölcsi felfogását átadták örökségül gyermekük lelkének is, amelyet most egy egészségtelen társadalmi szellem azzal akar megfertőzni, hogy szégyelje azokat, akikre büszkének kellene lennie.

Ha ezek a jelenségek olyan nevelőintézetek életében is gyakoriak, amelyek célkitűzéseikben demokratikus irányúak és ahol a nevelés szellemét szociális érzékű emberek alakítják, akkor ezek forrása nem a nevelőintézetnek, hanem a magyar közéletnek antiszociális szelleme, helyesebben: szociális nevelatlensége. A fiatal asszony nem akarja nagyúri házába fogadni férje öreg édesatyját, aki őt fiút nevelt a művelt középosztálynak. „Nem illik be a mi kereteink közé.” Gárdonyi Géza Istenes Imrénének szívfájdító belső tragédiáját a magyar társadalom életéből leste el. A nevelésben még hosszú az út odáig, hogy nálunk Magyarországon, ahol pedig a középosztály gyökerei is erősen a magyar földre nyúlnak, amely réteg állandóan szállítja a tudományos, művészi, politikai és katonai pályára az őserőt és tehetséget, a formaruhás leánykák és elegáns asszonyok nyugodtan tudják azt mondani: „Az én apám földművelő, az én apám iparos.” Még fáradtságos az út odáig, míg mindnyájan megértjük, hogy sem a kis virágnak, sem a törzsnek nem kell szégyelnie azt, hogy erős, barna gyökök kötik a földhöz, mert az egész fa tőlük kapja az életet, az egyensúlyt és ellenálló erőt a viharokkal szemben.

Mindaz a nevelői munka, amely a magyar ifjúság körében a nemzet dolgozó rétegeinek és általában a dolgozó embernek megbecsülését segíti elő, az a gyakorlati szociológia.

Gyöngé a leányok *szociális felelősségének* érzete is. Ennek abból a tudatból kellene fakadnia, hogy az ember nem korlátlan ura javainak: időnek, testi-lelki erőnek, tehetségnek, de még életének sem, hanem valakinek elszámolással tartozik. Az elszámolás kötelezettsége: a felelősség. Amikor azt látjuk, hogy növendékeink milyen kíméletlenül rongálnak bútort, könyvet; milyen gondolkozás nélkül törölnek bele terítőkbé, batisztfüggönybe tintás tollat csak azért, mert nem az övék, hanem csak az intézeté, akkor nem csadálkozunk azon sem, miért olyan nehéz felébreszteni bennük a felelősségérzetet az intézet rendjéért, fegyelméért, egész szelleméért. Az anyagi felelősség tudata hamarabb kialakul bennük, már csak azért is, mert a megrongált vagy tönkretett tárgy ellenértékét meg kell téríteniük. De milyen óriási nevelőmunkát kell addig végeznünk, amíg a tisztán erkölcsi felelősség tudata is megmozdul bennük! Felelősség a következményekért, amelyeket cselekedeteink és mulasztásaink önmagunk és mások lelkének okoznak. Nemcsak az ifjúság, hanem a felnőttek számára is nagy lelki teljesítmény annak a megértése, hogy életünk titok-

zatos szálakkal kapcsolódik embertársaink életéhez. Cselekedeteink által építhetjük, vagy leronthatjuk őket. Világítótornyok és zátonyok lehetünk számukra. Tapasztalati tény, hogy az ifjúságot sokszor jobban vonzza a zátonyok veszélyes útja, mint a világítótornyok biztos fénye.

Nevelői munkánk előtt sokszor láthatatlan akadályok emelkednek, amelyeken minden igyekezetünk megtörik. Ha sikerül a dolgok hátterébe, növendékeink iskolánkívüli életébe beletekintenünk, ott látjuk a felelőtlenül működő társnőt, aki könnyelmű erkölcsi felfogásával, kritikájával rövid idő alatt tönkreteszi a nevelés eredményeit. Sokszor a jó megjelenés, a kellemes külső, a fölényes modor, a szellemeskedő csipkelődés is elégséges ahhoz, hogy egész osztály vezérnek fogadja el az illetőt, aki a benső értékét tekintve talán jóval mögötük áll. A vezér pedig élvezzi diadalát, a tömeg behódolását és a legkisebb lelkiismereti nyugtalanságot sem érzi, hogy körülötte, az ő példájára sokakban meggyöngült a kötelességérzet, a tekintélytisztelet, letompult az erkölcsi érzékenység és elvesztették vonzó erejüket az eszmények.

Még távolabb esik ifjúságunktól a mulasztások következményeiért való felelősségtudat, annak megértése, hogy nem cselekedni akkor, amikor cselekedni kellene, következményeiben épp annyit jelenthet, mint rosszul cselekedni. Gondol-e erre ifjúságunknak az a része, amely a tanulás és önnevelés éveit a legkisebb erőkifejtés elve alapján akarja megúszni? Gondol-e arra, hogy a munkás, aki nem dolgozik lelkiismeretesen, felelős minden összeomlásért, amely a rosszul végzett munka nyomában jár? És gondol-e arra, hogy egy nemzet legnagyobb szerencsétlensége éppen az, ha nevelői, vezetői sem észben, sem szívben nem gyűjtöttek annyit, amennyit adniok kellene. Ők még nem látják azokat a szomorú összefüggéseket, amelyek egy-egy családi élet összeomlása és az egyéni lélek hiányai, egy-egy falu erkölcsi pusztulása és a falu vezetőinek szellemi és erkölcsi elégtelensége között fennállanak.

Mindaz a nevelői tevékenység, amely az ifjúság lelkében az erkölcsi felelősség tudatát ébresztgeti, fejleszt és erősíti, — az a gyakorlati szociológia.

Ezekben próbáltam rámutatni azokra a főbb antiszociális vonásokra, amelyeket leányifjúságunkon tapasztalok, és azt hiszem, egyúttal rámutattam a legfőbb tennivalóinkra is.

Talán azzal vádolhatnak, hogy sötétben látok és szándékosan fordítom el szememet azoktól a szép eredményektől, amelyeket a magyar női és leányszervezetek épen a szociális munka terén felmutatnak. Nem. Nagyon jól tudom, hogy vannak Istentől megáldott, apostoli lelkű női szociális munkásaink, országos és európai nevűek is sokan, névtelenek, ismeretlenek még többen, akik szent lelkesedéssel dolgoznak a magyar társadalom érdekeiért, de nincs még szociális érzésű női társadalmunk, amely nemcsak a leányklubok és a különböző női egyesületek irodáiban és munkaterületein, nemcsak a különböző akciók céljainak szolgálatában, hanem a mindennapi élet legközönsége-

sebb viszonylataiban is szociális érzésűek tudnak lenni. A női szociális mozgalmak főbb vezetőitől tudom, hogy ők is ezekkel az akadályokkal küzdenek, és hogy a leányközépiskolákból és főképp a tanítóképzőktől várják azt a leányanyagot, amely a szociális munkákra lelkileg is elő van készítve, amely, amikor egyesületi munkát végez, nem divatos sportot űz, hanem kötelességet teljesít.

Ezt az előkészítést a közgazdaságtan-szociológia tanára nem tudja egyedül elvégezni, ehhez az egész tantestület együttes munkája és az egész iskolának minden megnyilvánulásában szociális szelleme szükséges.

Sikertelenségünk második főoka *saját nevelői tevékenységünknek hiányai*.

Talán túlon-túl sokat elméletieskedtünk, tudományoskodtunk, módszereskedtünk és közben a döbbenetes erővel kirobbanó és szárguldó világtörténelmi események kemény leckét adnak nekünk. Megtanítanak arra, hogy a népek sorsa azok kezében van, akik az elméleteket tettekre tudják váltani és akik alkalmas pillanatban tudnak is, mernek is cselekedni. El kell hinnünk végre, hogy a nevelői munkában is csak az értékes, amely az életet alakítja. Vagy talán nem tudtunk olyan közel jutni az ifjúság lelkéhez, hogy ne csak értelmi kiképzést várt volna tőlünk, hanem elfogadott volna bennünket vezetőjének az élet-kialakítás útján is? Talán még mi nevelők sem értjük meg egész jelentőségében a szociális igazságosság nemzetmentő szerepét és ezért nélkülözik szavaink és tetteink a meggyőző és megindító erőt! Egyénenként adtunk talán jó példát is, de nem tudjuk még kialakítani a nevelésnek azt az egységes és általános szociális szellemét, amely mint a levegő élteti ifjúságunkat. Csak egységes és általános szellem az, amely nemcsak a kiválót, hanem a gyöngét is, a tömeget is alakítja és viszi a kitűzött cél felé. Ezt a szociális nevelési szellemet meg kell teremteni és ehhez minden tanárnak hozzá kell adni a maga munkáját.

Ha a tanár lelkéből az ifjúság felé mindég az emberszeretet, a megértés, a segíteni akaró jóság sugárzik, akkor benne is letompolnak lassankint a bántó antiszociális vonások. Azoknak, akik napról-napra, óráról-órára tapasztalják, miként adják nevelői számítgatás és fontolgatás nélkül idejüket, erejüket, lelkük minden értékét növendékeiknek, nem kell sokat beszélnünk szociális kötelességeikről. Személyes átélésekből tanulják meg azt a szociális igazságot, hogy ember és ember között csak az az értékkülönbség lehet, amelyet az egyéni erő-kifejtés tud megteremteni. Minden más különbség feloldódik abban az általános szeretetben és jóakarásban, amely a tanár szívéből válogatás nélkül árad minden növendéke felé.

Minél jobban bele tudja állítani a tanár szaktárgyát és minden nevelői tevékenységet az ifjúság lelki összehangolásának, összekapcsolásának munkájába, minél jobban fel tudja bennük ébreszteni az együttműködés és egymásért működés vágyát, annál értékesebb munkát végez nemzeti vonatkozásban is.

Ha a pedagógiai tanulmányok eredményeképpen a növendék ke-

mény kritika alá tudja venni saját nevelői egyéniségét, ha önző vágyaiban, törekvéseiben ráismer a nevelői munka legnagyobb akadályára, amely alkalmatlanná teszi őt a nevelői hivatásra is és ha fölébred benne a tökéletesedés vágya, a pedagógia tanára akkor végzett jó munkát. Rátalált a gyakorlati szociológia útjára.

Az irodalomtörténetnek is kell szabadulnia az irodalmi és esztétikai öncélúság béklyóiból. Nevelő erőnek kell lennie. A ma ifjúságát a ma irodalma érdekli és neveli. A mult irodalmát valóságban nem érzi már magáénak. Merje tehát a tanár kihasználni a mai komoly irodalom nevelő értékeit is, mert kitűnő eszközt talál benne, hogy az ifjúságot szociálisabb életszemléletre vezesse. Még lehetne találni a módját annak is, hogy a külföld irodalmának szociális szempontból igen értékes termékeivel megismerkedhessenek.

Ha a történelem az emberiség tanítómestere, akkor a magyar történelem a magyar nemzeti szociológiának komor szavú tanítója. Hivatását a mai ifjúság nevelésében akkor teljesíti, ha bele tudja égetni a lelkébe történelmi multunk legnagyobb tanulságait: 1) hogy magára maradt nép vagyunk, és ha ki akarunk menekülni a gazdasági és világnézeti harcok nagy hullámveréseiből, minden erőnkkel bele kell kapaszkodnunk magyarságunk és kereszténységünk kettős gyökerébe; 2) hogy a gátépítésnél szükség van a magyarság minden rétegének együttes munkájára, a legkisebb magyar munkájára is. Egynek kell lennünk, mert egyet akarunk és nem szabad egymást lekicsinyelnünk, szegyenlenünk. Most az embereknek, a magyar társadalom tagjainak csak egy kiváltsága lehet, a munkának és az áldozatkészségnek a kiváltsága. Mert ha még most se tudnánk egyek lenni, elveszünk.

Ezt hirdesse a földrajz is! Amikor megrajzolja a kultúrszférák modern világméretét, vagy ismerteti a magyar föld szépségét, gazdagságát, a földnek és népnek egymásrautaltságát, legyen bátorsága fellebbenteni a fátyolt azokról a sebekről is, amelyeket titkolni szeretnénk az idegenek előtt, de még magunk előtt is, ha lehetne. Egyik falu-pedagógiai tanulmányútunk alkalmával megtekintettük a legmódosabb gazda férjhezmenő leányának kelengyéjét. 5—6 öltözet selyem-bársony ruha, egyenként 4—500 pengő értékben, asztalneműből, fehérneműből, kincseket érő szőttésekből, olyan mennyiségben, hogy még az unokájának is juthat belőle. Leányaink nem győztek betelni a nézéssel. „Miért vesznek ennyit és ilyen drága dolgokat”, kérdezik az édesanyát. „Hadd legyen szegénynek! Inkább, minthogy földet vegyünk rajta! Úgy sincs, aki megdógozza. No meg a párja is „egyes legény„. Igen, meg kell mondani, hogy pusztul a magyar élet Sárközben, Ormányságban, Somogyban, Mezőkövesden, éppúgy, mint Bácskában és sok más helyen és e csöndes pusztulás tragédiáját ne feledtessék el velünk a ringó szoknyák, csipkés ingvállak, pillangós főkötők és a gyöngyösbokréták többi szemképráztató színfoltjai. A magyar nép lehet etnografai érdekesség, angolnak, franciának, amerikainak, de nekünk eddig és továbbra is: nemzeti életünk legigazibb ősforrása és erőtartaléka. Csak tudja meg a nép leendő nevelője, hogy a magyarok tízezzel tengődnek a Tiszaháton, ahol még 1936-ban is majdnem 100%-os volt

a tudóvész pusztítása és 23% a csecsemőhalálozás, és engedje a szívébe, eszébe hatolni a magyar statisztikák komor szavát. A valóság-
nak leplezetlen feltárása közelebb viszi őt a magyar szociális igazság felismeréséhez és az érte való munkához is. Az a nevelő, aki a szíve gyökeréig egynek érzi magát a magyar néppel életben, szenvedésben és pusztulásban, az mindig megtalálja az alkalmat és a szót, amely ehhez az igazsághoz vezet.

Gondoskodnunk kell arról, hogy igaz és mély élmények növendékeink lelkébe belevéssék, mit jelent számukra e fogalmak realitása: az én intézetem, az én családom, az én hazám, az én népem. De föl kell őket vinnünk a legmagasabb csúcsokra is, amelyekről széttekintenek az emberiségre és azt tudják mondani: „Egy Atyának vagyunk gyermekei. Mindnyájan testvérek vagyunk Krisztusban.” Ez a keresztény szociális életszemléletnek a lényege. A szociális lelkületet Krisztus szava fejezi ki egyszerűen, tömören: „Szeresd felebarátodat, mint önmagadat!” A szociális igazságosság programja pedig: „Mindenedet, amiket akartok, hogy az emberek cselekedjenek nektek, ti is azokat cselekdjétek nekik.”

Ezt adja meg a vallásoktatás a növendék lelkének! Vezesse ki az egyéni egyoldalú érzelmi vallásosságra annyira hajlamos leánylelkét ahhoz az életet alakító vallásossághoz, amelynek tengelye a szociális igazságosság. E nélkül leányaink vallásossága nem lesz egyéb, mint az iskola küszöbéig terjedő szokásszerű gyakorlatok összessége, jámbor sport, vagy legjobb esetben érzelmi kielégülés. Krisztus vallása nem gyöngéd, jámbor érzésekben való andalgás. Krisztus vallása életet, társadalmat, világot alakító erő. Ennek a vallásosságnak tűzhelyei és gyakorlóterei legyenek a magyar tanítóképzők és majdan a tanítóképző akadémiák is, mert ezzel a munkával szolgálják legjobban a keresztény magyar szociális nevelést is. Így lesz a munkánk szerves folytatása az első szent király munkájának is, aki a magyarság lelki egységét a kereszténységben az Evangélium törvénykönyvével akarta biztosítani.

Most pedig idézem az első szent királyunk nemzete fölött 900 év óta örökdő szellemét. Jöjjön! Itt állnak ítélőszéke előtt népének nevelői. Tartson törvényt fölöttünk! Nézzen a szívünkbe, nézzen bele a mindennapi életünkbe és mindennapi munkánkba! Megtalálja-e a mi magyarságunkban, a mi kereszténységünkben népe egységének, erejének, megnyugtató jövőjének zálogát? Mert ez a testvértelen, egyedülvaló nép csak addig tud élni az idegen népek tengerében, ameddig nevelői, vezetői, sorsának intőzői léleken és igazságban magyarok és keresztények tudnak lenni.

Bali Mária Ildefonsa.

A tanítói hivatás órái a tanítónőképzőben,

Tudom, hogy valamennyien, akik az elmúlt tanévben tanítói hivatás-órát vezettünk, visszapillantva óráinkon szerzett tapasztalatainkra, emlékeinkre, sokat gondolunk arra, hogyan lehetne ezt a munkát tökéletesíteni, minél jobban elmélyíteni. Megérezttük azt, hogy ezeknek az óráknak a vezetése sokkal több odaadást, lelkeséget, elmélyedést feltételez, mint bármely más óra. Aki ezt tagadja s arra hivatkozik, hogy a hivatás-óráknak nincsen előre meghatározott anyaguk, az igen rosszul vezette volna ezt a munkát. Úgy érzem, hogy valamennyi képzői tanárnak, aki hivatás-órát vezet, most találkoznia kellene hogy közösen beszéljék meg eddigi eredményeiket, elgondolásaikat, terveiket. Olyan sok megbeszélendő adódik csak egyetlen hivatás-órán is, hogy egy ilyen közös megbeszélésnek talán sohasem tudnánk végét szakítani. A tanítóképzésnek ma ez a legnagyobb, legértékesebb problémája, még pedig olyan, mely teljes mértékben megoldottnak sohasem lesz tekinthető, mert — mint minden ideális feladat — értékét éppen abban hordozza, hogy teljes mértékben sohasem valósítható meg. Ha elgondolásaink szerint már a legjobban, legtökéletesebben végezzük ezt a munkát, bizonyosak lehetünk, hogy még sokkal tökéletesebben, szebben, emelkedettebb lélekkel is végezhetjük. Örök, kimeríthetetlen kérdés ez és büszkék lehetünk, hogy a magyar tanítóképzés eljutott arra a fejlődési fokra, hogy külön órát szentelhetünk a „jelöltek lelki világával való közvetlen foglalkozásnak“.

A tanítói hivatás órájának egyik fontos kérdése az, hogy ki vezesse? Osztályfőnök, pedagógus, vagy bármelyik szaktanár vezetheti? A felelet egyszerű. Csak az vezetheti, aki maga is *tanító*. Aki egész lelkével érzi, hogy ő is közülük való, aki együttérez minden növendékkel, mint leendő tanítóval. Csak úgy éreztheti meg velük, hogy milyen az igazán tanítói lélek, ha neki is ilyen a lelke. Első hivatás-órámnak az volt a középponti gondolata, hogy *munkatársaimmá* fogadtam a növendékeket. „Ezeken az órákon nem felelőtlen diákok fognak velem szemben ülni, hanem a munkatársaim, hiszen közös a célunk. Mikor tanítóképzőbe jöttek, olyan útra léptek, mely az első perctől fogva súlyosan kötelez.“ Ez a gondolat végigkísérte a tanév minden hivatás-órájának a hangulatát, ebből fakadt az őszinteség, a bizalom, a szeretet. Felkeltettem bennük a *vágyat* már az első órán, hogy *méltó* munkatársaim legyenek. *Vágyat* kell ébresztenünk a növendékekben a megbecsülésre, a tiszteletre s így elérjük a „különböző életkörülmények között való helyes magatartásra-törekvést.“ Könnyű felkeltenünk ezt a vágyat, mert lelkük mélyén ott szunnyad, csak életre kell kelteni, ki kell váltani. Erre vonatkozólag érdekes tapasztalatom van. Lélektani órán egyik növendék elmondotta (akkor még nem voltak hivatás-órák), hogy végtelenül meglepődött egyszer, amikor magyarázat közben azt mondtam az osztálynak: „tetszik tudni“. Akkor döbbsent rá arra, folytatta, hogy ő már „ember“, akit tisztelni is lehet, s azóta nagyon szégyelné magát, ha nem tudna felelni. Egy véletlenül elejtett szó s felkeltettem a vágyat, méltóvá lenni

az előlegezett megbecsülésre. Most pedig külön óra áll rendelkezésünkre, hogy felkelthessük ezt a bennük szunnyadó felbecsülhetetlen értéket.

A *bizalom* kérdését az órának ilyen szellemben való vezetése igen nagy mértékben megoldja. „Egy célért küzdő munkatársak vagyunk, s én azt akarom, hogy valamennyien, akik itt velem együtt dolgoznak, *hivatott* munkásai legyenek az előttük álló szent célnak. Mindent tudnom kell minden munkatársamról, hogy megmondhassam, helyes irányban halad-e a cél felé?” Ebből az elgondolásból következik, hogy az óráknak mindig sajátságos, mondhatni *ünnepi* hangulatuk van. Az első órán, amikor felvettem a hivatott munkatárs gondolatát, megkértem az osztályt, gondolkozzék azon, hogyan lehetne kifejezésre juttatnunk azt, hogy ezen az órán magasabbrendű kérdésekről, nagy célok megközelítési lehetőségeiről fogunk beszélni? A következő órán érdekes feleleteket kaptam a felvetett kérdésre. A sokirányú javaslat közül az osztály azt választotta, hogy (rájuk bízom a döntést) minden hivatás-órát a Magyar Hiszekegy eléneklésével nyissunk meg. Egyesek azt mondták, ne énekeljük, csak mondjuk el. Ismét a következő órára tűztem ki a határozat kimondását: indokolja meg az osztályból az a jelölt, aki arra hivatottnak érzi magát, hogy miért a Hiszekegy eléneklésével nyissuk meg az órát, s aki az éneklést tartja megfelelőbbnek, miért érzi vajjon értékesebbnek ezt a megoldást? Érdeklődéssel vártam a következő órát, kik érzik magukat hivatottnak megoldani a kérdést és hogyan oldják meg? Az eredmény meglepett és meg is hatott. Az osztály negyedrésze jelentkezett, hogy szeretne válaszolni kis előadás keretében. Természetesen valamennyit meghallgattuk és mindegyikhez hozzászólt az osztály és én is. Szépen feleltek ezek a 17 éves lányok a kérdésre. Mindegyik egyénien dolgozta fel gondolatait. Indokolásuk az, hogy úgy érzik, hogy a tanító lelkében két eszménynek, Isten- és hazaszeretetek kell élnie. Ezt pedig a magyar imádság fejezi ki a legjobban. Egyik jelölt arról beszélt, hogy néhány nappal ezelőtt, mint III. éves, először volt lenni a gyakorlóiskolában, s végtelenül meghatotta az, amikor a kicsinyek áhitattal énekeltek a Hiszekegyet és akkor megérezte, hogy a hivatás-órákat is így kell kezdenünk. Az osztály „muzsikusa” indokolta, miért jelent többet, ha énekeljük a Hiszekegyet, mintha csak elmondjuk. A zene lélekemelő hatásáról értekezett igen ügyesen és meggyőzően. Az egész iskolai év folyamán megtartottuk azt a szokást, hogy többször adtam alkalmat az arra önként vállalkozóknak, hogy egy-egy problémát kis előadás keretében megoldjanak. Először a bátrakat, tehetségeket hallottuk, aztán megszólaltak a legcsendesebbek is, sokszor az osztály leplezett csodálkozásától kísérve.

És megkezdődtek a tanítói hivatás-órák a Hiszekegy hangulatában és szellemében. Szívesen, ragyogó szemmel, ünnepi várakozással az arcukon jöttek hetenként egyszer a növendékek a pedagógiai terembe hivatás-órára, s láttam a szemükben érdeklődést: hogyan jutunk ma ismét előbbre egy lépéssel a cél felé? Érezték, hogy mindig róluk van szó, minden azért történik, hogy ők jobbak, tökéletesebbek

legyenek és megnyitották a lelküket. Láttam sok értékes könnyet, önfeledt, boldog mosolyt, kitörő lelkesedést és szárnyszegegett elkeseredést egy-egy sikertelenség miatt. Hallottam sok nemes elhatározást és erős fogadalmat. Bemutatok néhány egyszerű problémát, mely alkalmasnak bizonyult arra, hogy a növendékek életébe bepillantást nyerjek és meggyőződjem arról, valóban átviszik-e a gyakorlatba azt, amről az órán beszélgettünk?

A tanítónőképzőben sokat kell küzdenünk a *felületesség* ellen. A kislányok igen szívesen minősítenek mindent túlságosan jelentéktelennek, amivel nem érdemes foglalkozni, elfutnak a csekélység mellett, s nem veszik észre, mennyi baj származik abból, ha a csekélységek mellözése miatt rendtelenség, sokszor kíméletlenség stb. rontják meg életünket. Ez a kérdés különösen jövendő női hivatásuk szempontjából is igen fontos, s így, amikor természetes alkalom adódik, igen hasznos érintenünk. Igen gyakran adódik erre alkalom a kislányok között. Az elmúlt iskolai évben nálam így intéztük el ezt a kérdést. Egy kis, piros radirgumi hevert a pedagógiai terem padlóján (az előző óra végén ejthette le valaki). Amikor hivatás-órára jött a soronlévő osztály, valamennyiöknek el kellett menniök a gumi mellett, sőt át kellett lépniök. Véletlenül észrevettem, hogy igen ügyesen és simán lépik át a jelöltek a parányi tárgyat. Voltak, akik egy pillanatra meg is álltak, aztán átlépték. 18 átlépte, a 19-ik felvette. Csodálkozva néztek rám, amikor elkértem a gumit és felmutatva kijelentettem, hogy a mai órán róla fogunk beszélni. Megkérdeztem, ki vette észre, amikor elment mellette? A válaszokból már igen sokat megtudtam a jelöltek egyéniségére vonatkozóan. A 18 közül 5 azt mondta, hogy nem vette észre, 13 pedig azt, hogy észrevette, de... Ilyen indokolásokat adtak: nem az enyém; azt hittem, semmi közöm hozzá, vagy: gondoltam, más se vette fel, hát én se veszem fel, stb. Mondanom se kell, hogy ezek a válaszok egybefoglalták azt a sok indokolást, kibúvót, mellyel a felnőttek szokták tetteiket indokolni, szépíteni. Valamennyi válasz alkalmas volt arra, hogy akár egy egész hivatás-óra anyagát képezze. A kérdést alaposan megvitattuk, értékeltük tanítói szemmel, a jövő szempontjából, mindenki hozzászólt s elhatároztuk, hogy figyelni fogják magukat, mikor szólal meg odabent a „kis ördög” (ők nevezték el így) és mit mond. Igyekezni fognak legyőzni minden szavát és értesíteni fognak engem ezekről a győzelmekről. De a vereségekről is. Az órát követő héten alaposan megtelt néhányszor a pedagógiai levélszekrény. Néhány jelentést alább közlök:

„Ezelőtt, ha átmentem a csapóajtón, mindjárt elengedtem, nem törődtem azzal, hogy mást megütök, gondoltam, mindenki vigyázzon magára. Ezen a héten vigyáztam és nem engedtem el egyszer sem a csapóajtót.”

„Be kellett volna tiszta papírba kötnöm a könyveimet, mert már nagyon piszkosak voltak. De a „kis ördög” azt mondta, hogy minek az, még elég tiszták. De legyőztem és bekötöttem.”

„Egy kudarcom is volt ezen a héten. A télikabátomon lötyög a gomb, valaki azt súgta, hogy fel kell varrni, de a „kis ördög” azt

mondta, hogy még sokáig kitart, elég erős. Nem tudtam legyőzni és még most is lötyög a gomb. De holnap biztosan felvarrom."

"Délben, mikor sorakozni mentem, megpillantottam egy itatót a padon. Visszaszaladtam és betettem a padba. Nagyon jó érzés volt."

"Ebédnél láttam, hogy egyik társam keresi a sőtartót. Szótlanul felugrottam az evést abbahagyva és odaadtam neki. — A folyosón félreálltam siető társam útjából, pedig a jó meleg kályha mellett beszélgettünk a barátnőmmel. Mindkét esetben nagyon boldog voltam, hogy sikerült."

"Egyik este leestem az egyik hajcsavaróm. Fel akartam venni, de az „ellenség” nem engedte. Azt mondta, hogy: hagyd, úgyse használhatod, el van törve. Majd felveszed reggel. De a „másik” is megszólalt: Te, vedd fel. Kicsit kihajolsz az ágyból és kész. Nem vettem fel, de nem tudtam elaludni. Kb. félóraig veszekedett Valaki I. és II. A vége az lett, hogy mégis fel kellett kelnem, mert közben oltás volt és sötétben nem találtam az ágyból kihajolva. Amikor visszafeküdtem, meg voltam magammal elégedve és azonnal elaludtam. Miért nem is hallgattam előbb a „másik”-ra?"

"Csütörtök reggel álmos szemmel fűztem a cipőmet és amikor készen lettem, akkor vettem észre, hogy egy lyukat kihagytam. Kis harc után gyorsan kifűztem és megigazitottam. Győztem!"

"A héten egyszer győztem le a kis ördögöt. Egyik este nagyon sáros volt a cipőm. Máskor nem szoktam lekefélni, hanem mindjárt rákenem a cipőkrémet. Most is így akartam tenni, a jó Én azonban megszólalt, hogy keféljem le előbb a sarat. A rossz én viszont azt mondta, hogy az dupla fáradság és úgyse tudja senki. Egy kis küzdelem indult meg bennem: lekeféljem, vagy ne? Kitisztítottam, a jó Én győzött. Egész nap boldogan néztem a fényes cipőmet."

Csapóajtó, sőtartó, hajcsavaró, cipőfűző csupa gyerekes apróságnak látszik, de a mélyén ott lappang a lélek ereje, küzdelmei, emelkedése, ébredése. Megvallották ezek a 15 éves leányok, hogy ők nem gondolták volna, hogy „saját magunknak olyan könnyen lehet örömet szerezni és az olyan jó”. Sok ilyen emlékem van, csak néhány jellegzetes esetet mutattam be. Mind azt bizonyítja, hogy a leendő tanítónőnek, aki majd rendre és kíméletre, kitartásra és lemondásra nevelí a növendékeit, éppúgy mint a leendő háziasszonynak, nagy szüksége van arra, hogy hamar felébredjen lelkében a felelősségérzést, s ne engedjük elsiklani olyan feladatok mellett, melyeknek megkerülése, elmulasztása a lélek felemelkedését akadályozza meg.

A lányok nevelésében nagyfontosságú az a kérdés is, mely a télen nálunk egy önképzőköri gyűlés után vetődött fel. A gyűlés közép-pontjában Nobel Alfréd állott. A legközelebbi hivatás-órán az egyik alsóbb osztályban felvetődött a kérdés: szomorú volt Nobel, amikor látta, hogy az emberiség másra használja fel találmányát, mint amire ő szánta. Építeni akart, az emberek pedig rombolnak vele. Azon az órán arról beszéltünk, hogy nekünk is vannak értékeink, melyeket azért kaptunk a jó Istentől, hogy építsünk és sokszor rombolunk általuk. Elmondtam néhány esetet saját emlékeim közül, melyek

kirívóan mutatták, hogy hányszor megsebez egy könnyelműen, meg-gondolatlanul kimondott szó emberi lelket, hányszor sujt a kéz, melyet a jó Isten símogatásra teremtett, csak azért, mert gyengék, hiúk, irigyek vagy gyávák vagyunk. És ilyenkor a jó Isten szomorú, mert másra használtuk azt, amit ő építésre adott nekünk, mondták a növendékek. Az eredmény, melyet ezzel a beszélgetéssel elértem, komolyan meglepett. Minden növendéknek rengeteg mondanivalója akadt magáról, olyan esetek, amikor vétkezett a szájával, a fülével, a kezével embertársai ellen. Alig győztem elolvasni a leveleket s meghallgatni a vallomásokat. Bemutatok néhányat:

„Egy felsőéves jött fel a lépcsőn és evett. Találkozott az igazgató úrral, aki azt kérdezte tőle, miért eszik a lépcsőn? Csak ennyit mondott és egész csendesen mondta. Én azonnal berohantam az osztályba és hangos örömmel, hosszadalmasan beszámoltam arról, mennyire kikapott X és félóraig idéztem részleteket az „elhangzott szidalmakból”. És akkor jól éreztem magamat.”

„Egyik osztálytársam szép ruhát kapott és én a szemébe a leg-szebbeket mondtam a ruháról, de amikor egy másik osztálytársammal találkoztam, elkezdtem neki újságotlani: Te, ha láttad volna azt a ruhát, én nem mentem volna benne végig az utcán, a legközösé-gesebben volt megvarrva. Hogy állt rajta, arról jobb nem beszélni.”

„A zeneiskola hangversenyén játszottam és sokan gratuláltak ismerőseim közül, de voltak egyesek, akik nem szóltak semmit. Az-óta sokszor mondtam rosszat azokról, akik nem gratuláltak, akkor is, ha nem érdemelték meg. Azokról pedig csak jót, akik gratu-láltak.”

„Nagyon szeretem a serclit és kértem a szakácsnőtől és adott. Felvittem és a füzetemre tettem. A terem végéből láttam, hogy Kató odamegy, nézi és nyúl felé. Egy pillanat alatt odaugrottam és elég gorombán rákiáltottam: Nem látod, hogy az enyém? Légy szíves és hagyd ott. Azt felelte, hogy nem akarta elvenni, csak megnézni és szomorúan nézett rám. Akkor hirtelen minden eszembe jutott és érzem, hogy neki kellett volna adnom legalább a felét.”

„Egy barátnőmmel összevesztem egyszer és akkor nagyon nem szerettem. Karácsonykor eljött hozzánk és szép új télikabát volt rajta. Tetszett nekem és éreztem, hogy jól esnék neki, ha mondanék róla valamit. De a világért se tudtam volna róla semmit mondani. Mikor kibékültünk, rettenetesen megdicsértem a kabátot.”

Meglepett, hogy ezek között a 15 éves leányok között, akik állandóan iskolában élnek, mennyire virágzanak ezek az általános „női” problémák. Csupa ruha, kabát, kalap a levelekben. Saját be-vallásuk szerint „egész természetes, hogy akire haragszunk, arról jót nem mondhatunk, akármilyen is”. Mondanom sem kell, hogy bőséges anyagot adott ez a témakör jó néhány hétre. Ebből a téma-körből táplálkoztak a következő megbeszélőnivalók, melyek a leány-nevelés szempontjából igen fontosak: rosszindulatú túlzás, a fülelés, hallgatóság, kíváncsiság veszedelmei; a felesleges beszéd, a közbe-szólás, a feltűnési vágy, a kíméletlen ember; az alkalmazkodás mű-

vészete, stb. Mindegyiket egy levél vagy egy, az órán elmondott eset váltotta ki.

Amikor a jelöltek a karácsonyi vakáció után visszajöttek, igen sok megbeszélőnivalónk akadt. Ugyanis a karácsony előtti utolsó hivatás-órán ünnepi megbeszélőnivalóink voltak, s bizonyos beváltandó ígéretekkel bocsátottam el őket. Körülbelül ez volt az ünnepi óra főkérdése: hogyan lehetek, ha hazamegyek, családom lelke? Az egész beszélgetés úgy vetődött fel, hogy amikor a közeledő vakációról beszélgettünk, egy növendék őszintén elmondotta, hogy amikor hazamegy, csak egy napig van békesség, s azután megindulnak az összetűzések testvéreivel, mert amikor ő zongorázni akar, a bátyja hegedülni, öccse pedig rádiózni szeretne. Többen is beszámoltak hasonló zavarokról, melyek otthon állandóan kellemetlenséget idéznek elő, ha hazamennek. Karácsony után meghallgattam érdekes beszámolóikat, hogy oldották meg a felmerült nézeteltéréseket előző beszélgetéseink alapján. Ebből a beszámolóból sok újabb megbeszélőnivaló akadt. Körülbelül ilyenek: a feleselés; a kicsinyek és a tanítónőjelölt; a vendég; a nagylány a szülők segítőtársa; osztozás a gondban; a rend és én; igényeim otthon; takarékoság, áldozatkészség stb.

Minden időszaknak, mondhatni évszaknak, természetszerűen adódtak a megbeszélőnivalói. Körülbelül előre kikövetkeztethetem, hogy milyen típusú kérdés körül forog majd megbeszélésünk, de erre előre elkészülni szinte lehetetlen, hiszen a keretet teljesen a növendékek beszámolásai töltötték ki, s igen gyakran meglepetésszerű anyaggal. Sokszor egy váratlan közbeszólás egészen kitérítette a beszélgetést eredeti irányából, mert éreztem, hogy az adódott kérdés megbeszélése még sürgősebb, mint az eredetié. Igen ajánlom, hogy az óra vezetője minden óra után pontos feljegyzésekkel rögzítse meg az óra eredményeit. Ajánlatos jó vaskos jegyzet nyitása, melybe többévi anyag is belefér. Az általános feljegyzéseken kívül az egyénekhez fűződő mozzanatokot írjuk a jelölt egyéni lapjához (minden jelöltnek legyen a füzetben egy külön lapja!), mert így 5 év alatt értékes *lelki fénykép* fog kialakulni minden növendékről.

A lelki fénykép kialakításához azonban az óra vezetője *egyedül* gyenge, még akkor is, ha esetleg osztályfőnök, vagy több tárgyat is tanít az osztálynak. Ezért igen hasznosnak tartanám azt a megoldást, ha minden rendes havi *értekezletnek* volna egy ilyen programpontja: beszámolás a tanítói hivatás óráinak eredményeiről. Itt bőséges alkalom adódnék arra, hogy nemcsak a hivatás-órák vezetői, hanem az *egész tanári testület* belekapcsolódjék ebbe a nagyfontosságú munkába. Az órák vezetője vagy vezetői beszámolnak az elmúlt havi órák adódott tárgyköreiről, eredményeiről, nehézségeiről. Az egyes jelöltekre vonatkozó jellegzetes észrevételeket közösen megbeszélik, tehát minden egyes jelöltet megítélnék tanítói araválóság szempontjából. Az egyes szaktanárok óráik során adódtak, az osztályra vagy egyes jelöltekre vonatkozó és a hivatásra-neveléssel összefüggő mozzanatokat ismertetik, úgyszintén az inter-

nátus vezetői (nevelőnők) is. Így felszínre kerülnek az *alaphibák*, szükségletek. Az órák vezetői anyagot gyűjthetnek a következő órákra, mert a többoldalú véleményekből alkalmuk lesz egységes képet nyerni az egyénekről, osztályokról, s így eleget tehetnek az Utasítás egyik fontos követelményének: megtalálják a legidősebb, legsürgetőbb problémát, mely a hivatásnevelés óráinak aktuális anyagát adja. Így összefut minden szál ebbe a munkába, a tanítóképzés egységes irányát biztosítja ez a megoldás minden intézetben. Ennek a megbeszélésnek leghivatottabb vezetője az intézet *igazgatója*, hiszen ő az első, aki megfogja az intézetbe lépő 14 éves kislány kezét legelőször, s látja azt a fejlődést állandóan, azt a beláthatatlan utat, amit a serdülő leánylelek a tanítói diplomáig megtesz. Természetesen csak akkor látja, ha nemcsak a testi szemével, hanem a tanítói lelkével nézi.

Megelőzően beszéltem arról a vaskos jegyzetről, melyet az óra vezetője jó, ha mindig az óra után építget tovább. Hangsúlyozom, *közvetlenül* az óra után jegyezze fel eredményeit, amikor még világosan él lelkében az óra hangulata. Saját tapasztalatom alapján mondom ezt. Azok a feljegyzéseim, melyeket másnap írtam be, színtelenek, élettelenek, mondhatom, értéktelenek. A közvetlenül feljegyzettekből pedig szinte még kicseng a Magyar Hiszekegy halk zsolozsmája. Ennek a jegyzetnek az általános feljegyzéseken és az egyes növendékekre vonatkozó lapokon kívül lehet még egy értékes része. Legyen ez a jegyzőkönyv állandóan a hivatás-órát vezető tanár kezeügyében, különösen akkor, amikor olvas, rádiót hallgat, vagy bármilyen szellemi munkával foglalkozik, s jegyezzen fel minden értékes gondolatot, melyről úgy érzi, hogy hasznát veheti valamilyen ezeken az órákon. Nem azt mondom, hogy ezekről beszéljen (bár ez is előfordulhat), vagy olvassa fel őket, hanem (én így tettem annakidején) óra előtt *ő maga* tekintsen bele ebbe a hangulatébresztő írásba, ami azoknak a gondolatoknak a gyűjteménye, melyek őt valaha megkapták, érdeklődését foglalkoztatták. Elmélyedésre csak úgy nevelheti növendégeit, ha ő maga is elmélyed, ha saját magának erős bírálója és tudatos ismerője. Ha valóban teljes lélekkel vezeti ezt a többirányú jegyzetet, úgy azt fogja észrevenni, hogy az lassan-lassan legjobb barátjává, szórakoztatójává lesz, mindig fog benne találni érdekeset, értéket, újat. Mindig újabb és újabb gondolatokat, feladatokat ébreszt lelkében, s így halad majd a tanítói hivatás órája a teljesség, tökéletesség felé, ha teljes mértékben nem is érheti el azt, hiszen ideális feladat.

Azt tapasztaltam, hogy a növendékeket sokkal kevésbé tudtam lekötni felolvasással, mint előszóval. Lényegesen mélyebbre tudunk hatolni egyszerű közvetlen beszélgetéssel, mint bármilyen értékes olvasmánnyal. Ez természetes is és óva intek mindenkit attól, hogy az egész órát felolvasással töltsse ki, bármilyen értékes olvasmánnyról is van szó, mert bizony igen könnyen előfordulhat az az eset, hogy egyes növendékek más elfoglaltság után vágyódnak s a szórakozást meg is szerzik maguknak. A beszélgetést megszakíthatja néhány

perces, odaillő, a tárgyaltaikat alátámasztó értékes olvasmány, de az ne vegyen el sok időt az órából.

Feltétlenül azt kell éreznie minden növendéknek, hogy minden órán óra beszélünk. Egy-egy sikerült óra után sokszor megtörtént, hogy külön-külön több növendék is felkeresett, s lehajtott fejjel kérdezte: honnan tetszik tudni, hogy én ilyen vagyok? Úgy éreztem, hogy csak egyedül nekem szólt minden szó. Ugyanezt ugyanarról az óráról több növendék is mondta, s ebből láttam, hogy valóban a korosztálynak megfelelő kérdést tárgyalunk.

Sohasem egy növendék esetéből indultunk ki, hanem általában beszélünk valamely emberi tulajdonságról, gyarlóságról, még akkor is, ha céltudatosan, egy növendék esetétől indítva hoztam is fel a kérdést. Értékesebb eredménynek tartom, ha a növendék, nem is sejtve, hogy az ő érdekében történik minden, maga áll fel és mondja: én is voltam már ilyen. Velem is történt már ilyen eset. Ezt — nem állítom, hogy mindig, — de igen sok esetben elértem. Ezt azért tartom fontosnak, mert a növendékre sokkal inkább hatunk úgy, ha alkalmat adunk neki arra, hogy maga vallja be hibáját, mint úgy, hogy ráolvassuk azt.

Az utolsó órán átadtam a szót az óra egy részében a növendékeknek. Előző órán kitűztem a feladatot: az utolsó órán szeretném meghallgatni az osztályt, mit éreznek, közelebb jutottunk-e ahhoz a célhoz, melyről az első órán beszélünk. Az utolsó órán Tóth Mária III. éves növendék a következő kis beszédet tartotta:

„Az ideai hivatás-órákon különösen megkapott az a gondolat, hogy a tanító munkájával az Igazságot szolgálja. Azóta mindig szebb megvilágításban látom a tanító munkáját, hivatását s nagy megbecsüléssel gondolok arra a sok-sok ismeretlen tanítóra, kik lerakják a kultúra alapjait s ezáltal építői lesznek a magyar jövőnek.

A tanító szívében dől el a magyar haza sorsa. Nagyon súlyos igazság ez, mely nagy felelősséget ró minden tanítóra. S ha erre gondolunk, talán megijedünk, hogy mi ehhez a gyönyörű, nagy feladathoz gyengék, kevesek vagyunk. Érezzük, hogy önmagunkból kell adnunk annak a sok-sok gyermekszívnek. Tudásunkat, hitünket, bizalmunkat, lelkesedésünket, a mi magasabb, tisztultabb világnézetünket és önfeláldozó szeretetünket.

Ne ijedjünk meg attól, hogy nem vagyunk tökéletesek. Akarjunk olyanok lenni, mint amilyenek az ideális tanítónak lennie kell. De erre nevelnünk kell ömagunkat. S erre az önnevelésre itt a legjobb alkalom a közös életben. Nemcsak azért vagyunk itt, hogy tanuljunk, ismereteket szerezzünk. Ez csak eszköze annak, hogy magunkat értékes jellemmé fejlesszük. Mert egy embert, egy nemzetet sem tett boldoggá csupán a tudás. A tudás csak egy tényezője a lelki műveltségnek, ami egyedül tudja boldogítani az embert.

Ezt a lelki műveltséget kell megszereznünk. Az ideai hivatás-óráknak ez volt a célja: megismerni önmagunkat. Ami jó van ben-

nünk, fejlesszük tovább, ami rossz, azt pedig tüntessük el lelkünk-ből. Ez a legértékesebb munka. Talán senkisésem veszi észre, hogy legyőztünk egy indulatot, hiúságot, büszkeséget. Vagy meg akartam valakit bántani és helyette örömet szereztem neki. Rossz hangulatom van, s ezt szívesen éreztetem másokkal. De ha meggondolom, tehet róla ez a szegény társam, hogy nekem most nincs a legjobb hangulatom? Miért érezze ő is? De ha jó kedvünk van, ne élvezzük azt csak egyedül, osszuk meg a többiekkel is. Milyen nagy érték az, ha valakinek csak egy boldog pillanatot is szerezhetünk! Segítsük egymást szeretettel, érezze társunk, hogy segíteni akarunk neki. Mert ha valamelyik társunk olyan hibával megy ki az életbe, amin a mi szerető jóakaratumk segíthetett volna, azért mi is felelősek vagyunk.

Ezekből az apró, észrevétlen hőstettekből alakul ki, épül fel a jellem. S nekünk ez a célunk. Kialakítani a magunk jellemét és segíteni társaikat is ebben a munkában. De ezt csak úgy végezhetjük eredményesen, ha életünk minden munkáját egy középpont köré csoportosítjuk. S ez a középpont ki lehetne más, mint a jó Isten? Óvele, Óerte tegyünk mindent, s akkor nyugodt lelkiismerettel indulhatunk ki az életbe. A mi életcélunk: nevelni önmagunkat, hogy majd a ránkbízott gyermekeket jó emberekké tudjuk alakítani."

Azt mondja Tóth Mária, hogy „ha csak egyetlen társunk olyan hibával megy ki az életbe, amin a mi szerető jóakaratumk segíthetett volna, azért mi is felelősek vagyunk”. És mi? Felismerjük-e eléggé a felelőség óriási súlyát: milyen tanítókat bocsátunk ki, akik hivatva lesznek felépíteni a magyar jövődőt? Erre a kérdésre igen sokat felelhet a tanítói hivatás órája. Szeressük ezt a munkát mindnyájan, azok is, akik nem vezetnek hivatás-órát, hiszen „a tanító szívében dől el a magyar haza sorsa”.

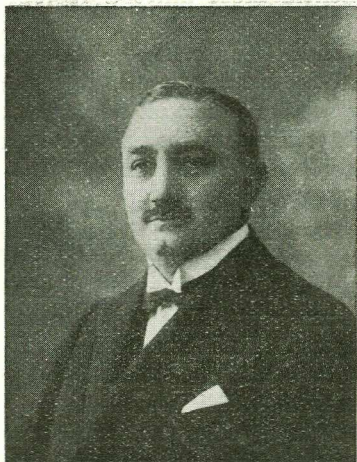
Fábián Erzsébet.

AKIK ELMENTEK.

Zoltán Géza.

1881—1938.

1938. augusztus 26-án, közvetlenül az éjfélét követő órában hunyta le szemét örökre. Folyton tervezgető, tenni, alkotni vágyó, nagy energiával telített s érdemekben gazdag, munkás életének vége szakadt. Erős szervezete sokáig küzdött a betegséggel. Sokat szenvedett. Megváltás volt már számára a halál. Isten akaratában megnyugodva, a biztos enyészet, a mulandóság gondolatával megbékélve, csendesesen, örökre elszenderedett. Szelleme, nemes emléke itt maradt közöttünk.

Mohácson született 1881. december 9-én. Baján végezte középfokú iskolai tanulmányait. 1901 őszén Budapestre ment s a Paedagogium nyelv- és történettudományi szakcsoportjára iratkozott be, hogy megszerezhesse a polgári iskolai

tanári oklevelet. A kiváló szorgalmú, tehetséges ifjában azonban tovább is élt a tanulás vágya s mint tanítóképző-intézeti tanárjelölt került a budapesti egyetemre, ahol elsősorban a magyar nyelv és irodalom buzgó művelője lett.

A kiválóan képzett, lelkes, fiatal tanár 1906 szeptemberében már a losonci állami tanítóképző-intézetben teljesített szolgálatot, ahol kedvelt tárgyait, a magyart és földrajzot tanította. Szép tanári munkát végzett. Ama értékes tanárok közé tartozott, akik önmaguk is élvezik a szívvel-lélekkel végzett, jól sikerült tanításukat. Tanításaira mindig aprólékos gonddal, módszeres tudatossággal készült. Ezidőtájt *Rein* formális fokozata diadalát ülte tanítóképzőinkben. Zoltán Gézát is elragadta a módszeres tanítás vágya. Ekkor írta (1907) *Új irányú gyakorlati kiképzés a losonci áll. tanítóképző-intézetben* c. értekezését. Mindazt az értéket, amit ekkor a didaktika s metodika kitermelt, igyekezett tanításában megvalósítani. Tanítványai mindig emelkedett lélekkel távoztak óráiról. De nemcsak a nyers ismereteket tudta alaposan megértetni és begyakoroltatni, hanem a kedélyképzésre is gondolt. Tanításait hangulattal, jókedéllyel igyekezett süríteni. Derült kedélye, humora csaknem egész életén át elkísérte. Az emberi lélek derűje tudományosan is érdekelte s *A nevetésről* (1933) kis értekezést is írt.

Egyéb kisebb-nagyobb értekezései, útleírásai mutatják, hogy az irodalmi munkásságból is kivette részét egész pályafutásán át. *Nápoly. Olaszországi utijegyzetek* (1908). *A tanulásról. Miként tanuljanak otthon növendékeink?* (1910). *A magyar irodalom vázlatos története. A magyar történelem évszámokban* (1911). *A tanulásról. Hogyan tanuljanak otthon növendékeink? Gyakorlati tanácsok a különböző típusok számára* (1929). *A Jókai regények* (1930). *Aktivitás a földrajztanítás szolgálatában* (1934).

A kiváló oktatói munkán kívül a jó tanár másik kelléke is meg-

volt lelkében: értékes nevelői egyéniség is volt. Környezetében mindenkitől várta, hogy vele együtt rajongjon, sóvárogjon a szépért. Finomult érzék élt lelkében minden iránt, ami szép, ami tiszta, rendes és arányos. Nagy sugalló erejével kifogástalan kötelességteljesítésre, rendre, fegyelemre s munkára készítette tanítványait.

Élte tavaszát, virágkorát, Losoncon, ebben a kedves, eleven, csinos magyar végvárban töltötte. A városka minden társadalmi és tudományos szellemi mozgalmában részt vett. A munkásság s a műveltebb közönség részére tornatanfolyamokat szervezett s azokat több éven át vezette; ép így éveken át színházi kritikus s a helyi lapok munkatársa volt.

Özvegy édesanyja ápolta otthonának boldogságát itt tette még nagyobbá megértő, kedves nejevel kötött házasságával. A munkás, boldog, vidám élet derűje, fénye, lehellete hatotta át itteni életét.

Az igaz magyar lélek fájdalomával, mély gyászával, borongásával hagyta el 1918-ban, a cseh megszállás idején munkásságának első színhegyét s a győri áll. tanítónőképző-intézetben folytatta értékes munkáját, életének középső szakaszát.

A szerfölött udvarias, kedves, figyelmes, derűs egyénisége, páratlan kötelességtudása, tanári munkája, nemes kartársi érzülete itt is csakhamar a tanári testület értékes tagjává avatta. A leánynövendékei a szépért, köztük a virágokért való rajongását hamar felismerték s „virágos tanár úr”-nak becézték. Győrtől 8 esztendő telt el.

1926. szeptemberében ért el élete 3-ik szakaszához. A kőszegi áll. tanítónőképző-intézet megszervezésére kapott megbízást.

Nehéz feladat előtt állott. Új intézetet kellett szerveznie. Nagy akaratereje, páratlan erélye, lelkesedése, szervező képessége most teljes egészében kiáradhatott. A munkában évek hosszú során fáradhatatlannak bizonyult. Az évfolyamonként szervezkedő intézetből a lelkében hozott nagy akaraterejű, hozzáértésen s munkakedven kívül csak az intézet hivatalos körpecsétje volt meg, midőn Kőszeg földjére lépett. Intézetünk első hét küzdelmes esztendeje merő gond és törődés, járás-keelés, tervezés, tárgyalás, alkudozás és megalkuvás volt számára. A fokozatosan bővülő intézet szakadatlanul vándorolt a város különböző épületeibe s volt idő, hogy 4 épületben volt szétszóródva. Erős lelke apránként legyőzte az akadályokat. Sikerült az intézet iskolépületét és internátusát 2 nagyobb épületben központosítani. Igyekezett minél előbb olyan külső tárgyi feltételeket és szellemi légkört teremteni, hogy az ifjú intézetből csak jól képzett, izzó magyar érzéssel és munkakedvvel telített tanítók kerülhessenek ki. Néhány év alatt az intézetet bútorzattal és taneszközökkel jól felszerelte. Az internátusi és iskolai életben jól bevált rendet és fegyelmet létesített s az ifjú intézet falain belül mindenütt szorgalmas munka, tisztaság, rend és józnlás honolt.

Noha főként intézetének élt, a város életében is élénk társadalmi munkásságot végzett. Több egyesületnek részben tagja, választmányi, tiszteletbeli tagja, elnöke, vagy alelnöke, városi képviselőtestületi tag s a képviselőtestület igazoló választmányának tagja volt.

Fáradhatatlan, értékes, kiváló tapintattal és hozzáértéssel végzett munkásságát a magas tanügyi kormányzat is elismerte s 1935 júniusában tanügyi főtanácsossá nevezte ki, nyugalomba vonulása alkalmából pedig 1936 szeptemberében a legfelsőbb helyről a koronával ékesített *signum laudis*-t nyerte el.

1935. október havában dőlt ki a munkából. Betegsége tanítás közben

lepte meg. Erős szervezete ettől kezdve fokozatosan gyengült s a kérelhetetlen halál martaléka lett.

A magyar tanítóképzés történetében a községi tanítóképző-intézet megszervezésével maradandó emléket biztosított magának. Emlékét, nemes szellemét kegyelettel őrizzük.

Dr. Tóth Antal.

EGYESÜLETI ÉLET.

A T. I. T. O. E. elnökségének tisztelgése Teleki Pál gróf miniszternél. — *Padányi-Frank* Antal elnök, *Mesterházy* Jenő főtktár, *Szalatsy* Richárd és *Budaváry* László — utóbbiak, mint a gyakorló-iskolai tanítóság képviselői —, július hó 6-án kihallgatáson jelentek meg a miniszter előtt. *Padányi-Frank* Antal elnök az Egyesület nevében üdvözölte a minisztert vallás- és közoktatásügyi miniszterré történt kinevezése alkalmából, arra kérve tudós miniszterünket, hogy terjessze ki figyelmét a megreformált tanítóképzés két fontos kérdésére. Az egyik kérdés: a gyakorló-iskolai tanítók képzése s a megüresedett gyakorló-iskolai tanítói állások betöltése. Az elnök kifejtette, hogy e probléma megoldása a tanítóképző-akadémia sikeres működésének elengedhetetlen feltétele. A megüresedett gyakorlóiskolai tanítói állásoknak megfelelő tanerőkkel való pótlását pedig a jelenlegi tanítóképzés színvonalának megtartása teszi szükségessé. — A másik kérdés: a liceumi tanulók hospitálásának kérdése. Ennek fejtegetésénél az elnök az Egyesület azon véleményének adott kifejezést, hogy e tanulók már az első évben hospitáljanak.

A miniszter élénk érdeklődéssel hallgatta elnökünknek a gyakorló-iskolai tanítók helyzetét és szerepét feltáró szavait s megígérte, hogy az átadott, s a kérdést minden vonatkozásban összefoglaló memorandumot, a liceumi tanulók hospitálásának kérdésével együtt, tanulmány tárgyává fogja tenni.

Elnökségi ülés. — Jegyzőkönyv a T. I. T. O. Egyesületének 1938. szept. 12-én a bpesti I. ker. áll. tanítóképző-intézetben megtartott elnökségi üléséről. Jelen vannak dr. *Padányi-Frank* Antal elnökle mellett: *Molnár* Oszkár, *Váczy* Ferenc, *Jaloveczky* Péter, dr. *Lux* Gyula, *Tscheik* Ernő, *Mesterházy* Jenő, *Frigyes* Béla és *Erdélyi* Olga. Dr. *Becker* Vendel elmaradását kimentette.

1. Elnök az 1938—39. egyesületi év kezdetén üdvözlí a megjelent tagokat. Isten áldását kéri az egyesület ezévi munkájára. Az ülést megnyitja.

2. Előterjesztésére az elnökség a következő évi munkatervet állapítja meg: a) Októberi taggyűlésünkön előadna *Barabás* Endre ny. tanítóképző-int. igazgató, c. főigazgató *Kultúrkapcsolataink a határokon túl élő magyarsággal* címen. E kérdés tárgyalása fontos és meg kell értetnünk tanítványainkkal is, hogy kötelességük keresni az érintkezést elszakított testvéreinkkel. A felnőtt nemzedéket még sok emlék fűzi a határon túl élőkhez, de a fiatalságnak ilyen emlékei már nincsenek.

b) Kívánatos volna, ha a következő taggyűlésünkön megvitatásra kerülne a liceumi növendékek hospitálásának kérdése. Minden liceumi növendéknek, bármilyen pályára menjen is az érettségi után, hasznára vál-

nának a hospitáláson, a gyermekekkel való foglalkozás közben szerzett tapasztalatok.

c) Harmadik taggyűlésünk a hivatásórákkal foglalkoznék. *Medgyesi Zsófia* igazgató tartana róla előadást.

d) Januárban a tanítóképző akadémia tartalmának megvitatása kerülne sorra. A nagy érdeklődésre számot tartó értekezés felölelné a tanítóképző akadémia óratervi, tantervi és módszeres problémáit. Ezt a megbeszélést az elnökség előzetes irodalmi közleménnyel fogja bevezetni. A *Magyar Tanítóképző* decemberi számában jelenik meg *Padányi-Frank* Antalnak a kereteket és saját elgondolását szemléltető cikke. Ennek elolvasása után az érdeklődők tervszerűen felkészülhetnek a januári ülésre. Az elnökség reméli, hogy így ez az ülés, mert nem ötletszerű hozzászólások kísérik majd az előadást, konkrét eredményekre fog vezetni.

e) Egyik ülés előadójaként az elnökség *Klug* György pécsi rk. tanítókép. rajztanárt kéri fel. Előadást fog tartani a rajzitanítás módszeréről.

f) Kívánatos volna, ha egyik értekezletünkön foglalkoznánk a 14—18 éves ifjúság általános testi-lelki fejlődésével.

g) A tanítóképzés reformjával időszerű lett a tanítóképző-int. tanárképzés és az Apponyi Kollégium reformjának kérdése is. Vagy ebben, vagy a jövő isk. évben ezt a kérdést is tárgyaljuk.

3. Az elnök javaslatot terjeszt elő könyvsorozat megindítására. Az új tanulmányi rendszerrel a tanítóképzők tanáira sokkal nagyobb feladat vár, mint a multban. Minden módot keresnünk kell, ami egyéni fejlődésünket s a liceumi és akadémiai képzést, ott végzendő nevelő-tanító munkánkat, elősegíti, jobbá teszi. Ezt szolgálná az Egyesület kiadásában megjelenő pedagógiai könyvsorozat. Ennek a nagy vállalkozásnak anyagi alapjairól gondoskodni kell. Első lépés ehhez, ami az anyagi alapot megteremténé, a bpesti intézetek közösen rendezett hangversenye. A vidéket is fel kell hívni, hogy hangversenyek rendezésével támogassák e gondolatot. Következő teendőnk az államsegély megszerzése. Ez jelentené az igazi és komoly segítséget, mert ilyen nagy vállalkozásnak nagy összegekre van szüksége. Erre van is már példa: a középiskolai tanárok módszertani könyvsorozatát a minisztérium államsegéllyel támogatja. Mi is remélhetünk tehát. Az első kötet tartalmáról már meg is van elgondolása: a tanítóság munkájának elemzését foglalná magában. Mit dolgozott a tanítóság a nemzet érdekében?

Az elnökség értékeli az előterjesztett tervnek nagy jelentőségét, helyesnek tartja a közös hangverseny rendezését, továbbá a vidéki intézetek részéről való támogatás kérését, de a meginduláshoz főként az államsegély megszerzését tartja alapvetőnek. Csak ez biztosíthatja a vállalkozás sikerét, folytonosságát. Bizva abban, hogy a minisztérium is felismeri e kérdésnek a fontosságát, reméli az államsegély elnyerését.

4. Az 1939-ben megtartandó közgyűlés jubiláris közgyűlés lesz az Egyesület 50 éves fennállása alkalmából. Ezért az elnökség a közgyűlés helyül Budapestet fogja javasolni a választmánynak. Az ország fővárosa méltó helye egy ilyen ünnepélyes közgyűlésnek. A közgyűlés főelőadásában az Egyesület történetével kell foglalkozni. A nagy anyag feldolgozására és előadására az elnökség kérésére *Mesterházy* Jenő főtitkár vállalkozott. — Több tárgy nem volt, elnök az ülést berekesztette. — Dr. *Padányi-Frank* Antal elnök s. k. *Erdélyi* Olga titkár s. k.

I R A T T Á R.

A liceumi oktatás és nevelés alapelveit tartalmazó Útmutatás. — A liceum az 1938: XIII. t.-c. értelmében gyakorlati középiskola, ugyanakkor azonban a tanítóképző akadémiára is előkészít. Ez a kettősség irányítja belső életének alakulását. Törvénszabta feladatának csak akkor felelhet meg, ha pontosan megállapítjuk helyét iskolarendszerünkben.

Bár a liceum középiskola, mégis lényegesen különbözik a gimnáziumtól. Amíg ugyanis az utóbbinak főcélja a felsőbb tanulmányokra való előkészítés, addig a liceum a gyakorlati életre nevel. A gimnázium tehát elméleti tudást ad, a liceum viszont közvetlenül alkalmazható hasznos ismereteket. A gimnáziumban a hangsúly az ismeret megszerzése mellett az értelmi képességeknek az ismeretszerzés útján történő kicsiszolásán van. Ezzel szemben a liceum, bár szintén törekszik a tanuló lelki készségeinek kifinomítására, elsősorban olyan ismeretek birtokába igyekszik őt juttatni, amelyeket közvetlenül az élet útjain hasznosíthat. — Ebből az eltérésből következik, hogy a liceum a tanulók nevelésében és oktatásában egészen más elveket követ, mint a gimnázium. Amíg az utóbbi a tanulók szemét elméleti összefüggések meglátására, törvények felismerésére, okozati kapcsolatok kutatására nyitja meg, addig a liceum a megismert igazságok, tények, jelenségek gyakorlati alkalmazására tereli figyelmüket. A gimnáziumi oktatás nem veszi tekintetbe a közvetített ismeretek hasznos voltát, a liceumi tanítás ezzel szemben éppen a gyakorlati élet követelményeinek, eshetőségeinek középpontjába állítja a tanulókat. Ezért a liceum minden tantárgyában elsősorban a gyakorlati vonatkozásokat kell kiemelni és még az elkerülhetetlen elméleti anyag tárgyalásakor is mindenkor az illető ismeretnek az életben való alkalmazását, értékét és jelentőségét kell előtérbe helyezni.

A tantervek szűkszavúsága mellett megeshetik, hogy valamely ismeret ugyanazokkal a szavakkal szerepel a gimnáziumi és liceumi tantervben. A fent kifejtett elvek alapján mégis egészen másképp alakul ki ugyanaz az ismeret a gimnáziumi tanuló lelkében, mint a liceumi tanulóéban. A tanár a tárgyalás módjában, a kiszemelt részletek megfelelő kidomborításában, más szóval az ismeretközvetítés színezetében tér el a szerint, amint a gimnáziumban vagy a liceumban tanítja az illető tárgyat.

Ha a gimnáziumétól ily módon elhatároltuk a liceum feladatkörét, ugyanezt kell tennünk az eddigi tanítóképző-intézzettel szemben is. A liceum annyiban különbözik az utóbbtól, hogy nem egy hivatásra, hanem az élethivatások egész sorára készít elő. És ezt nem úgy teszi, mint eddig a tanítóképző, amely szakszerű kiképzést adott egyetlen életpályára és teljes fegyverzettel bocsátotta el növendékeit. A liceum egyetlen irányban sem szakosítja tanulmányi anyagát, hanem nyitva hagyja a pályaválasztás lehetőségét több irányban. A végzett növendék általános műveltséget és oly gyakorlati gondolkodást nyer, amelynek birtokában a hivatalnoki életpályák egész sorában kísérheti meg jövőjének megalapozását. Ez az általános műveltség és gyakorlati érzék adott esetben a tanítói pályán is legfőbb erőssége lehet a tanítónak, hiszen ennek a műveltségnek elemeit lesz hivatva továbbadni és a falu sorsának előmozdításában csak úgy lesz döntő szerepe, ha a gyakorlatias észjárással, az élet kérdéseinek ügyes megérzésével lát feladatához. A liceum padjaiban tehát ott találjuk a jövő tanítót is, de nemcsak őt, hanem a későbbi hivatalnokok egész sorát, olyanokat, akik eddig kizárólag a gimnázium padjaiból kerültek ki. A liceumnak tehát valamennyire egyaránt tekintettel kell lennie.

Nem szabad megfélekednie azokról, akik tanítók lesznek, de ezek kedvéért nem hanyagolhatja el azokat sem, akik nem érznek hivatást a tanítói pályára. Itt újból kettős feladat elé kerül a liceum. De ez a kettősség szerencsére nem vezet belső ellentmondásra, hanem ellenkezőleg egységes megoldás felé mutat. A liceum iskolarendszerünkben a választóvíz szerepét tölti be. Négy évi gondos tanulmányozás után utat mutat növendékeinek a lelki hajlamaiknak legjobban megfelelő életpálya felé.

A nevelési tárgyak tanítása folyamán nyilvánvalóvá válik, hogy kiből lehet jó tanító, ugyanakkor az ügyességi tárgyakban történő megfigyeléssel megállapítja az iskola, hogy kinek van gyakorlati érzéke a kézi jártasságot is kívánó vasutas, postás stb. pályára. Amikor tehát a liceum az egyikkel törődik, a másikat sem tolja félre, hanem mindenkit a szerint vezet, irányít, amint hajlamai, képességei leginkább megkívánják. Ezért kell azt mondanunk, hogy a liceum hivatásra nevel, a nélkül, hogy egyetlen életpályára is közvetlenül előkészítene.

A nevelésben és tanításban tehát épúgy mint a gimnáziumtól, a tanítóképzőtől is éles különbség választja el a liceumot. Amikor általános ismereteket nyújt, tekintettel kell lennie a későbbi tanító érdekeire is, de nem kizárólag, ahogyan eddig a tanítóképző tette, hanem csak a művelt embert érdeklő mértékig. A nevelési ismeretek terén pedig a nem tanítói pályára törekvőknek is kell annyi jártasságot szerezniök, amennyire a családi életben felmerülő nevelési kérdések eredményes megoldására szükségük lehet. Mindkét fél — tanító és nem tanító — egyaránt megkapja, amire szüksége van, a nélkül, hogy egyik irányban is egyoldalúvá válnék a tanítás és nevelés.

Ezeknek az elvi kérdéseknek tisztázása az új iskolának iskolarendszerünkbe való szerves beillesztésére is világot vet.

A liceum középiskola, de sem nem gimnázium, sem nem szakiskola, e szerint ezektől függetlenül külön hely illeti meg ügyigazgatásban, felügyeletben, ellenőrzésben egyaránt. Ha tehát a liceum egészen önálló iskolaként szerveződött, élén a liceumi igazgató áll, aki csak tanítóképző-intézeti képesítéssel bírhat. Ha a liceum akadémiaival kapcsolatos, az utóbbival együtt közös igazgatás alatt áll, akár van a liceumnak gimnáziumi alsó tagozata, akár nincs. Ha a leányliceum nyolcosztályos nőnevelő intézetként alakul meg, mindkét tagozat élén a liceumi igazgató áll, aki mellett az alsó tagozat részére gimnáziumi tanári képesítésű igazgató-helyettest kell állítani. Kellően indokolt esetekben a minisztertől nyert engedély alapján a gimnáziumi igazgató is elláthatja a liceum igazgatójának teendőit. Ebben az esetben nagyon kívánatos, hogy a liceumi tagozat részére tanítóképző-intézeti igazgató-helyettest állítsanak.

Bármiképpen is alakul meg a liceum, akár a fokozatosan megszűnő tanítóképző-intézet helyén, akár mint nőnevelő intézet felső tagozata, vagy mint a gimnázium párhuzamos felső tagozata, az első pillanattól kezdve önálló életet kell kezdenie. E szerint a liceumnak külön iráttárat kell szerveznie, önálló iktatókönyvet vezetnie. A liceum sajátos célkitűzéséből folyó feladatokat csakis a többi intézménytől függetlenül tartott külön értekezleteken oldhatja meg a testület eredményesen.

Elkerülhetetlenül szükséges, hogy a folyó tanévben megalakuló liceumi első osztályok tanárai módszeres értekezletüket ne a rendtartásban megszabott időben, hanem az iskolai év legelején tartsák és így még lehetőleg a tanítás megkezdése előtt megvitassák a bevezető sorokban említett elvek alapján a liceumi oktatás sajátos céljait és módszereit.

Mindezek alapján könnyű megállapítani a liceumnak a felügyeleti

rendszerbe való bekapcsolását is. Az 1935: VI. t.-c. egyik alaptétele, hogy minden iskolát a saját kebeléből való felügyelő közegek ellenőrizzék. Itt érvényesül a bevezető sorokban leszögezett megállapításunk, hogy a liceum sem nem gimnázium, sem nem tanítóképző-intézet, hanem önálló iskolafaj. E szerint a teljesen kialakult liceumokat még akkor is, ha akár gimnáziummal, akár akadémiával lesznek kapcsolatosak, akár a nyolcosztályos nevelő intézet felső tagozataként épülnek fel, a liceumok kebeléből kiszemelt iskolalátogatók tanulmányi felügyelete alá kell majd helyezni. Nyilvánvaló, hogy ezek a tanulmányi felügyelők a mai tanítóképző-intézetek igazgatói és tanárai közül fognak kikerülni, de az illetőknek éppúgy, mint maguknak a liceumi tanároknak is alkalmazkodniuk kell a liceum törvény-szabta sajátosságaihoz és gondosan ügyelniük kell arra, hogy a liceumi nevelés és oktatás a kijelölt céloktól sohase térjen el egyik vagy másik irányba.

Ugyanezt az irányelvet kell megvalósítani most is, amikor a liceumok még csak alakulóban vannak. A gimnáziummal kapcsolatos liceum osztályait tehát nem a gimnáziumi, hanem a liceumi tanulmányi felügyelő látogatja már a folyó tanévben is. Az 1938: XIII. t.-c.-ben világosan kifejezésre jut, hogy a nyolcosztályos nevelő intézet alsó tagozata gimnázium, amelyben éppen ennek a ténynek igazolásául az élő idegen nyelv mellett latin nyelvet is taníthatnak. Az alsó tagozat felügyelete tehát most is és a jövőben is a gimnáziumi iskolalátogatók hatáskörébe tartozik. Attól nem kell tartani, hogy a kétféle felügyelet megbonthatná az iskola egységét. Ez az egység ugyanis a törvény kifejezett szándéka szerint is csak szervezeti szempontból áll fenn, de nem terjed ki a tanulmányi ügyekre. A nevelő intézet alsó tagozata ugyanis kimondottan gimnázium, amelyben csak gimnáziumi tanárok taníthatnak. Nyilvánvaló tehát, hogy az alsó tagozat minden tekintetben, és így a felügyelet szempontjából is, gimnáziumi elbírálás alá esik.

Ami a felügyeletre vonatkozik, ugyanúgy érvényes a főigazgatói hivatalok ügyvitelére nézve is. A liceumok külön liceumi szakelőadó hatáskörében tartoznak, míg a nevelő intézet alsó tagozata a gimnáziumi előadó ügykörében marad továbbra is.

I R O D A L O M.

Olasz Péter S. J. dr.: *Gyermekkor, serdülőkor, nevelés.* K. M. Egyetemi Nyomda. Budapest, 1938. 290 l. Ára 5 P.

A könyvnek 18 oldalas repertóriuma legjobb bizonyossága a szerző alapos tudományos felkészültségének. Már ebből a nagy olvasottságból is kiténik, milyen mohó érdeklődéssel vetette magát a könyv írója a gyermek testi-lelki fejlődésének a legapróbb részletekre terjedő kikutatására. Szenvedélyes tárgyiszeretettől sugárzik a munka minden lapja. Az igazi nevelő, aki nem győz elég ismeretet szerezni, hogy nevelő munkáját mennél tudatosabban végezze és a neveléssel foglalkozóknak mennél alaposabb kézsültséget nyújtson. Haszonnal is forgatja a munka lapjait mindenki, aki az embernevelés kérdésével komolyan foglalkozik. Nagy szükségünk van pedagógiai irodalmunknak ily irányú gazdagodására. A nevelés még mindig nem foglalja el jelentőségéhez mért helyét a társadalomban. Pedig

az igazi nemzetnevelés majd csak akkor indul meg, ha az ifjúság fejlődését, foglalkozáskülönbőség nélkül, mindenki hozzáértő figyelemmel fogja érdeklődésébe zárni. Amikor az otthoni nevelés sem lesz pusztán dilettáns munka, s az iskolák, tekintet nélkül fajukra, majd már nemcsak nevelni igyekeznek, hanem növendékeiket nevelésre is fogják tanítani.

A nevelés nem maradhat pusztán a tanügyi közigazgatásban működő tisztviselők s a nevelés kenyérkeresetét üző hivatásos pedagógusok érdekkörében.

Minden ember nevelkedésre és nevelésre született. Ha a növendék általános műveltsége keretébe annyi és jövőendő munkakörétől bizony gyakran oly messze elmaradó ismeretek közlését fontosnak tartjuk, miért küszöböljük ki épen azokat, melyekre emberi és társadalmi mivoltánál leginkább szüksége van? Senki sem utalhatja gyermeke nevelését egyszerűen át idegen kezekre, a maga részéről a kérdést elintézve azok fizetésével. S ha elfoglaltsága esetleg meg is zavarja a nevelés munkájának végzésében, ismernie kell azokat a logikai, esztétikai és főleg erkölcsi alapelveket és módszereket, amelyeknek követése biztosítja neveltje sikeres fejlődését. Az idegen kéz munkáját csak így tudja majd ellenőrizni, hézagait kiegészíteni. Ezért van szükségünk mennél több és mennél népszerűbb, érdekeltőbb módon megírt nevelési munkára. Fel kell ébreszteni az embekekben a gyermekkel való foglalkozás kedves örömét, a nevelési felelősségérzetet. A családi élet erkölcsét, az egyke megszűnését ezzel szolgáljuk majd legjobban.

Könyvünk ezt a célt kívánja szolgálni, amikor útmutatást ad a gyermek testi ápolására, helyes szórakoztatására, a gyermek gyakorlati érzékének nevelésére; megismerteti a lelkifejlődés kutatási módszereit, s az általános lelki fejlődés határait kijelölve, részletesen állítja párhuzamba az értelem fejlődését és nevelését; az érzelem, értékbecslés és akarat fejlődést és nevelést, a szociális fejlődést és nevelést, az erkölcsi, szexuális, esztétikai és vallási fejlődést és nevelést. Figyelmeztet a serdülőkor foglalkozásaira és tanácsot ad a gyógyító nevelésre. Kitér az öngyilkosság, bűnözés eseteire és megadja a javítónevelés ellenszereit. Kimutatja a lányok és fiúk lelki fejlődésében a nevelésnek különbségét. Szól az átöröklésről, környezethatásról (az elvált szülők gyermeke, a vonatos diák, a falusi serdülő és proletár gyermek) és munkaközösségről.

A könyv anyagának felsorolt részleteit a szakembert kielégítő részletességgel tárgyalja a szerző. Kívánatos volna, hogy ugyanezt az anyagot kevésbé a forrástanulmányok hangsúlyozásával és kevesebb adattömörítéssel, könnyebb, folyamatosabb elbeszélésszerű közvetlenséggel kapnánk, hogy az anyag gyakorlati jelentősége felülemelkedjék az elméletin, megnyerve a szélesebbkörű nagyközönség érdeklődését is. Az anyag fontossága s a szerző törekvése megérdemli.

Dr. Radnai Oszkár.

Dr. vitéz Homa Gyula és Sós József: *A magyar katonaeszmény Zrinyi Miklós gróf gondolatvilágában.* Zrinyi Könyvtár 1. szám. Budapest, 1938. 77 lap.

A könyv előszava szerint a „Zrinyi Könyvtár” célja gyűjteményes munkák kiadása abból a célból, hogy jó és olcsó, de a katonaeszmény szempontjából is megfelelő és kívánatos olvasmányok kerüljenek az ifjúság és a nép kezébe, akár tanító, akár szórakoztató szellemi táplálék gyanánt. A kiadó szerepét betöltő Vitézi Rend Zrinyi Csoportja abban a reményben indította meg a munkát, hogy így sikerül a selejtes ponyvairódművet, a nagyrészt külföldi fércmunkák hevenyészett fordításait erről

a fontos területről kiszorítani, a mérgező hatásnak elejét venni s egyben az építő, nevelő munkát ezen a téren is elvégezni. Célkitűzéseik további megvalósításaként részben népszerű tudományos, közhasznú ismeretterjesztő, részben pedig egészséges lelkű szépirodalmi és egyéb termékek, röviden: jó magyar „tömegolvasmányok” közreadására akarnak vállalkozni.

Az első füzet a vállalkozás nevének és a célkitűzés szellemének megfelelően a vezérlő eszménykép, Zrinyi Miklós gróf költő és hadvezér ma is, — sőt éppen ma, — korszerű gondolatvilágát akarja minél szélesebb körben megismertetni, s így eleven hatóerővé tenni.

Zrinyi Miklós gondolatvilágának korszerűségét minden gondolkodó magyar érzi. Különösen *A török áfium ellen való orvosság* olvasásakor döbben át lelkünkön, hogy mennyire mai ez a munka. Azt is mindnyájan világosan láttuk és hirdettük, hogy Zrinyi Miklós a magyar sors tragikus jelképe és élő valósága, hogy élete és működése sajátosan és szomorúan magyar: harc minden ellenséggel szemben, egyedül, a hősi megdicsőülésig. A háború utáni évek magyarsága Széchenyivel, Prohászkaival való hasonlóságot is meglátta, s tudja, hogy Zrinyi mondanivalói is az egész magyarságnak szólnak, mert a magyar élet ígéinek egy része nála van letéve.

Miben hoz tehát újat ez a könyv? Abban, hogy teljes mértékben a ma eszményképeként mutatja be Zrinyi Miklóst. A szerzők átvizsgálják minden munkáját, a kevésbbé ismerteket és nehezen hozzáférhetőket is. A Zrinyiászon, Török áfiumon, kisebb költeményeken kívül a *Tábori kis tracta*, *Vitéz hadnagy*, *Mátyás király életéről való elmélkedés*, — sőt a vitás eredetű *Síralmas panasz* is, — kerülnek beható és részletes tárgyalásra. A könyv bemutatja Zrinyi Miklóst: a hőst, a hadvezért, a nemzet vezetésére hivatott államférfiút, a nemzeti eszmény szolgálatának nagy költőjét. Nem irodalomtörténeti és egyéb tárgykörű részletekkel foglalkozik, hanem a nagy cél, a nagy eszme, a nemzeti közcélúság, a magyar katonaeszmény szolgálata az a gyűjtőlencse, amely az anyagot egybefoglalja. A mű rövid és vázlatos fénykévekben keresi a ma eslettségének megtámasztására, a harcos erőgyűjtésre azt a lelki fegyverzetet és vértet, amely bátor és harcos megtestesülésben a szebb, a boldogabb, a nagyobb, a teljesebb, a magyarabb magyar reménységét váltja valóra.

A *Zrinyi Miklós gróf élete, egyénisége és kora* c. fejezet rámutat arra, hogy Zrinyi a maga korában „nagyobb s jobb országunk szolgálatá”-ban jelölte meg örökérvényű hivatásunkat és életcélunkat. Zrinyi a hivatástudat eszményi megtestesítője, eszméi szinte életformát jelentenek a magyarság számára. Rámutat arra, hogy úgy kell felvennünk a küzdelmet a nemzeti ártalom kórokozóival szemben, mintha egyetlen ember lenne a magyar nemzet. Akár a külső ellenség betöréseit és hódításait ellensúlyozó harcot vállaljuk, akár a vitézi pályát járjuk, egy a törvény: fegyvert szegezni a fegyvernek, a tudás és összetartás erejét alkalmazni az ellenségés túlerővel szemben. Zrinyi három arcvonalon vívta a maga rettenthetetlen harcát: 1. a török imperializmus gőzhengerével; 2. a bécsi kormány gáncsoskodásával szemben és végül 3. a legnehezebb harcot önmagunkkal szemben, saját belső hibáink kiküszöbölésére.

A könyv többi fejezete magát Zrinyi Miklóst szólaltatja meg. Ezeknek az idézetsozatoknak a kiválasztása és összeállítása nagy körültekintéssel történt és a tárgy alapos ismeretére vall. A *Magyar dicsőség, nemzeti győzelem*, *A magyar nemzeti közcélúság szelleme*, *A nemzeti érdekek szolgálata*, *A hű titoktartás*, *A jó hírszolgálat*, stb. c. fejezetek alkotóelemei Zrinyi műveiből vett idézetek, melyeket rövid, egy-két mondatból

álló magyarázatok fűznek egymáshoz. A hangsúly itt is mindig azon van, hogy mit jelent Zrinyi a XX. század magyarjának, a mának.

Legszebb talán mégis a magyar vitézségről szóló rész. Zrinyi igen nagyra, igen sokra tartja a magyar fajiság vitézi erényjellegét és erény-tudatát. „Ha semmi másért, csak azért, amiket Zrinyi Miklós a vitézségről írt, érdemes volna arra, hogy neve és tanai, a magyarság életfolyamával örökre egybefonódjanak. Ha semmi másért, csak a régi magyar nyelvi szépségek hagyományos átörökléséért, ezen nyelvi és értelmi szépségek elsajátításáért, érdemes volna Zrinyi csodálatos frissességű, mélyen szántó lendületű szólásmondásait ébren tartani.” *A sorsunk rendeltetése* c. fejezetből is nagyon mai igazság világít felénk: magunk erejére vagyunk utalva, csakis önmagunkban bízhatunk.

A könyvet Zrinyi művei főbb kiadásainak jegyzéke és a Zrinyi-irodalom felsorolása egészíti ki. Ez a függelék bizonyára a tájékozódást akarja megkönnyíteni és útmutatást akar adni azoknak, akik a kérdéssel bővebben óhajtanak foglalkozni.

Az értékes könyv megvalósítja azokat a szép célkitűzéseket, melyekkel a kidók egy több kötetből álló, sorozatos mű első tagjaként útjára bocsátották. Nemzetnevelő, nagyobb tömegeknek szóló, világosan és jó magyarsággal megírt munka, melyet iskolai tanításunkban is kitűnően használhatunk. Egyben mintát és útmutatást is kapunk arra, hogy irodalmi és történelmi olvasmányok kapcsán mennyiben egyengethetjük a katonás (nem katonai!) nevelés útját.

Bognár Gyula.

Kiss Károly: *Közérdekű népművelési előadások.* Magyar Ünnepek Könyvtára, Magyar Ünnepek kiadása. Szeged, Árpád-nyomda. 127 oldal. Ára 2.40 P.

A könyv 20 fejezetre különül. E „sorozat minden egyes előadásának az a célja, hogy minden nemzeti ügy iránt melegen érdeklődő, a maga faluját, tanyáját szerető, foglalkozását megbecsülő, ennek a szent foglalkozásnak titkait értő és munkáját tisztelő embert formáljunk minden egyszerű tántóvetőből”. A munka lelkes szerzője könyvecskéjében kimondottan gazdasági problémákat dolgozott fel, népművelésre alkalmas formában.

Az alábbiakban vázlatosan, de kritikai megjegyzésekkel kísérve ismertetem az egyes fejezeteket. *A talaj keletkezése* c. részben nevelői dést keltő módon tárgyalja ugyan, de kívánatos lett volna, hogy a különböző talajnemek vízfelfogó, vízáteresztő, táplálékmegekötő képességét, mészgondolatokkal bőségesen átszótt formában ír. A talajféleségeket érdeklőtartalmát s más jellegzetes tulajdonságait kísérletekkel érzékeltesse. Kívánatos ez annál is inkább, mert népünk fél a kísérletezéstől, tartózkodik a gazdasági téren is annyira kívánatos újításoktól. E maradás oka részben abban van, hogy a mult népiskoláiban mai idős gazdáink nem láthattak elegendő kísérletet. Minden gazdasági vonatkozású probléma tárgyalásakor tehát, hacsak lehetséges, iktassuk be a legegyszerűbb eszközökkel végezhető kísérleteket. — *A talajbaktériumok munkája és a talajművelés* c. vázlat részletesebb is lehetne. A tarlóhántás elhagyásával és az őszi mélyszántás időszerűtlen végzésével előadódó károkat szerző jobban és élénkebben is megvilágíthatta volna.

A baktériumok szerepe a természetben c. egység alkalmas arra, hogy hallgatóink lelkében a világ célszerű berendezésében megnyilatkozó isteni bölcseséget megértessük és elmélyítsük! — *Hibás talajok* c. előadás minden szava a néplélek alapos ismeretéről tesz tanúbizonyságot. A sok helyes gyakorlati kérdés után a szerző munkájának értékét még fokozta volna, ha az egyes kérdésekkel kapcsolatban rámutat arra, hogy Isten nem hagyta

magára a megélhetésért küzdő embert. A pillangósvirágú növények nitrogénygyűjtő baktériumai valóságos ingyen dolgozó munkásai a szántó-vető embernek stb. — *Víz, meleg, levegő és fény szerepe a magasabbrendű növény életében* c. egység az adott vázlatmintától eltérően, az elméleti fejtegetés helyett, inkább kísérleti alapon tárgyalandó. Utalok itt Greguss Pálnak a Magyar Népművelés Könyvei c. sorozatban megjelent munkájára. A csirázás folyamata és a hőmérséklet közötti összefüggés, a csirázás feszítő ereje, a növények lélekzése egyszerű módon szemléltethető, s a kísérletekkel tartott előadás inkább megragadja hallgatónk figyelmét. Megállapítja a szerző: hogy „az ember lélekzése teljesen fordítottja a növényének”. Ez így helytelen. A növényi, állati és emberi lélekzés lényegében azonos. A növény széndioxid felvétele, a szén lekötése s az oxigén kibocsátása ugyanis nem lélekzés, hanem áthasonítás. A CO₂ kibocsátását igazoljuk mézvízbe fúvással, a növényi test építő anyagain, a víz- és széntartalmat villanykörte-lombikban való melegítéssel mutathatjuk ki. A nitrogénygyűjtő-baktériumok életének tárgyalása alkalmas arra, hogy megértessük az egyesülésben, a kölcsönös támogatásban levő erőt.

A nedvesség megőrzése öntözés. Az öntözéssel való gazdálkodás c. részben a helyes nemzeti öntudatot ápoló gondolatok hosszú sorával szinte lebilincselően kezd előadását. A tárgyalás folyamán is állandóan ébrentartja az érdeklődést. Ötletes a befejezés: B. Tóth Ferenc gazdálkodónak szobrot emelt Nagykőrös. Ami a tárgyi szempontokat illeti, kár, hogy a tarlóhántás, a kapálás, de különösen az őszi mélyszántás vízraktározó szerepét nem érezte meg jobban, s a hajszalcsövességet nem szemlélteti. — *A trágyázás* (Eszik a föld) címen a szerző érdekes példát ad a párbeszéd előadási módra. Apa és fia beszélgetnek. Tárgyi szempontból azonban nyújthatott volna jóval többet. Értéke: könyvszeretetre nevel. — *Meleg-ág, palántázással való nevelés* c. fejezetben a meleg-, langyos- és hideg-ág fogalmát és a korai termények előnyös értékesíthetésének jelentőségét ismerteti ugyancsak párbeszéd formában. — *Vetésforgó. Kettős és köztes termesztés* (Ahol egy évben háromszor aratnak.) c. részben, aránylag hosszú előkészítés után a vetésforgó lényegét röviden magyarázza, annak szükségességét s gyakorlati keresztülvitelének a módjait pedig kellőleg nem részletezi. — *A búzatermesztés* c. egység keretében, összehasonlítva több ország búzáját, megállapítja a magyar búza világhírét. Helyesebben járunk azonban el, ha a sikértartalomról nemcsak beszélünk, de egyszerű kísérlettel szemléltetjük is azt. — *A tengeri termés*-sel kapcsolatban csak azt említem meg, hogy a töltőgetés szárító hatását, azaz a síma művelés előnyét mérlegen mutassuk be, hangoztassuk a vetőmagkiválasztásának szükségességét már az „élő tövön” is, a kiválasztott csöveket s arról az ültetésre lemorzsolandó részt ugyancsak szemléltessük. Az egyszerű példákkal szolgáljuk legjobban a gyakorlatiasság elvét.

Burgonyatermesztés tárgyalásával kapcsolatban szerzőnek ismételtlen utalnia kellett volna a szemléltetésre. Feltétlenül mutassuk ki a burgonya keményítőtartalmát, a burgonya pararétegének védő szerepét, egyszerű házi mérleggel igazoljuk, a szétvágott burgonya fertőzését ugyancsak bemutathatjuk. A burgonyavész, a levél-fodrosságot, a mozaik-betegséget, a burgonyarákot szintén a helyi viszonyoknak megfelelően szemléltessük — azaz ne csak beszéljünk róla. Különben e rész a legnagyobb alapossággal megírt fejezete szerző munkájának. — *A növénynevelést* szépen, gyakorlati alapon tárgyalja, majd a *takarmánytermesztés* módjait ismerteti. Úgyesen mutat rá az állatállomány növelésének hasznos voltára, a helyes rét- és legelőgazdálkodásra. — *A gyümölcs mint tápszer, a gyümölcsfa*

nevelés c. fejezetek minden sorát a magyar róna rajongó szeretete hatja át. A gyakorlati útmutatások gazdag kincsházát adja. Megismerteti a Mezőgazdasági Kamarát, s az Orsz. Pomológiai Bizottság e térre vonatkozó értékes munkálatait s a Kecskemét határában levő minta-gyümölcsös — kertmunkásképző iskolát.

Mindent összegezve meg kell állapítanunk, hogy a szerző munkájával eredményesen szolgálja a magyar népművelés ügyét. Az előadások egységeit nagy gyakorlati érzékkel választotta meg. Minden sorából kiérzik, hogy a tanító-nevelő munka aktív részesének az alkotása. A magyar föld és a magyar nép rajongó szeretete hatja át sorait. A stílus ragyogó tollú művészt, s a magyar népi lélek fanatikus szerelmesét mutatja be nekünk e könyvecske. Kár, hogy gyökerében való magyar volta mellett is ilyen szavakat használ: statisztika, produkál, energia, klorofill, fizikai állapot, primőr, valutáris szempont, szociális feszültség, intelligencia stb. E kifejezések mind helyettesíthetők megfelelő magyar szavakkal.

Módszertani szempontból kritika tárgyává téve a munkát meg kell állapítanom a következőket: 1. Általában megfelel annak az elvnek, amit a term.-tud. gazdasági vonatkozású munkák szellemétől várunk. Előadásainak lendületes kezdetével érdeklődést keltő problémákat nyújt. 2. A könyvecske módszertani felépítését eredményesebbé tette volna a vonatkozó egyszerű kísérletek beiktatása, esetleg a legegyszerűbb és legolcsóbb népművelési kísérletek rajzainak közlése. 3. Bőségebb szemléltetéssel, nagyobb számú kísérlettel fokozottabb mértékben szolgálta volna a lelkes szerző a gyakorlatiasság elvét. Különösen kívánatos ez a gazdasági vonatkozású kérdések tárgyalásakor. Hiszen népünk egyik legnagyobb hibája, hogy fél a korszerű újításoktól. Ennek részben oka, mint azt a magyar népművelés egyik kiváló úttörő munkása írja, az, hogy népünk a népiskolában nem látott elegendő kísérletet és így természetes, nem nevelődött bele a próbálkozási vágy. A régi szellemben felnövekedett nagytömegek reformja a népművelői munka feladata. A kísérletek meggyőző ereje felkelti népünk próbálkozási vágyát, megteremtheti a gazdasági téren is annyira kívánatos újítások megvalósítását. 4. Fokozottabb mértékben szolgálta volna szerző a gyakorlatiasságot, az élet mindennapi követelményét — a helyi vonatkozásokra való minél bőségebb utalásokkal. Itt e sorok keretében is megemlítem, hogy ennek gyakorlati megvalósítása céljából vezessünk ú. n. népművelési hibajegyzéket v. környezetnaplót. Ennek megfelelő helyére esetről esetre vezessük be a lakóhelyükön szokásos helytelen gazdasági eljárásokat, babonákat, kuruzslásokat stb. 5. Amint a népiskolai munkában a nevelés egyenlő értékű, sőt többre tartandó mint a tanítás, úgy a népművelői munka minden mozzanatát a nevelői lélek szebb, jobb jövő felé lendítő ereje járja át. A nevelői célok bőségebb beiktatása csak növelte volna szerző mintaelőadásainak értékét. A gazdasági kérdéseken keresztül is mindig Istenhez vezessük hallgatóink lelkét. A bemutatott kísérletek alkalmasak arra, hogy megéreztessek az ok és okozat közötti összefüggéseket, a világ életében uralkodó törvényszerűségeket. Törekedjünk arra, hogy népművelési előadásunk minden részese meglássa a természetben a legcsodásabb művészt, a legnagyobb tanítómestert. Nagyon jó, ha a természeti ismereteket érintő előadásunkban néha-néha a szószerző szavaitól indulunk ki, avagy munkánk befejezésekor azzal találjuk meg a kapcsolatot. Az Istenhez emelő munka értéke az egyszerű emberek előtt növekszik azáltal, ha azt nemcsak az végzi, akinek az kizárólagosan hivatása: a lelkipásztor, de a falu minden intelligens embere a krisztusi evangéliumot szolgálja.

Mindent összefoglalva: Kiss Károly munkája értékes gyarapodását jelenti a magyar népművelés könyvtárának. Szemes Gábor

Gárdonyi Géza: *Magyarul így!* Budapest, 1938. 368 lap. Dante kiadás.

Halhatatlan regényírónkat, kitűnő stilisztánkat új oldaláról ismerjük meg e kötet nyomán. Nagy tudású nyelvész, fanatikus harcosa a nyelvtisztaságnak. Kitűnik feljegyzéseiből, hogy alaposan ismerte korának és a régi időknek nyelvét. A szavak történetével a „Tihanyi codex”-től Simonyiig mind alaktan, mind jelentéstan szempontjából tisztában van. A hibás vagy idegen szókra, kifejezésekre legtöbbször ajánl helyes régi magyar szót vagy kifejezést és ez az áldása fejtegetéseinek. Néha megállapításai nem egyeznek a hivatalos helyesírás vagy nyelvtörténet szabályaival, eredményeivel. Fejtegetései ilyenkor is hasznosak, mert bepillantathatunk egy művészlélek kohójába, s mert töprengései minket is gondolkodásra készítettek. Elmékedései sokszor nagyon jóízűek. Néhol enyhe gúny, még több helyt aranyos humora csillan meg bennük. Pl. Barczafalvi gyártmánya a mellény szó, ám ha jönnek érezzük, jöhet a fejény, lábány, bokány is, az alap, mellé a fölep.

A szókat és kifejezéseket, amiket bonckés alá vett a nagy tanító, a sajtó alá rendező abc sorrendben állította össze. Így a kötetben könnyen eligazodunk. Minden tanító és tanár nagy hasznát veheti a könyvnek. Segítségével jobban megismeri a magyar nyelv szépségét, értékét s eredményesebb lesz nyelvtisztító munkája. Vécseiné Fehér Aranka.

Dr. Lux Gyula: *Nyelvi adatok a délszepesi és dobsinai német nép településtörténetéhez.* (Felvidéki Tudományos Társaság kiadványai. 1. sorozat, 5. sz.) Dunántúl Pécsi Egyetemi Könyvkiadó és Nyomda R. t. 1938. 110 l. Ára 2.50 P.

A tankönyvíró s a nyelvtanítás módszeres kérdéseivel foglalkozó szerző most nem elégszik meg a nyelvgyakorlás területével, hanem a nyelv életének belső rejtelmeibe igyekezik tudományos felvértezéssel elmélyedni. Feladatát itt is komolyan veszi. Részletkérdéssel foglalkozik komoly tudományos becsvágygal. Örvendetes jelenség, hogy végre a tanítóképző tanárok is mind gyakrabban letérnek az eddig kizárólagosan művelt általános pedagógia területéről, hogy szaktárgyak területének tudományos művelését szorgalmazzák. A tankönyvírás kétségtelenül jövedelmezőbb, általános pedagógiai kérdések fejtegetése pedig hálásabb munka, mint komoly elmélyedés valamilyen exakt tudományos tételbe. De a tanári munka nem merülhet ki a tanterem munkájával, nem is a mennél nagyobb befogadás törekvéssel, hanem a szakja követelte erkölcsi kötelezettsége kívánja, hogy lehetőleg termelő munkát is végezzen. Képességeink és körülményeink nem egyformán kedveznek nagyobb tudományos munka végzéséhez. De a hosszú tanári szolgálat ideje alatt azért mindenkinek adódik alkalom, hogy tudományos készütségének egyéni önállóságát igazolja egy-egy téglarakással szaktárgya továbbfejlesztésében.

A szerző könyve ezt igazolja. Tárgyánál fogva nem számíthat szélesebbkörű érdeklődésre. Kis kerületű szakkérdés. Szerző mégis úgy érzi, hogy szakmájának tartozó kötelezettséget teljesít, — lehet, hogy érzelmi motívumok is készítették — amikor minden külső siker reménytelenségével, pusztán a tárgy tudományos rejtélye izgatta a délszepesi és dobsinai nép településtörténetének kikutatására. Alkalmul kínálkozott a Felvidéki Tudományos Társaság nemes célkitűzése, hogy a Felvidék népének történelmi, néprajzi, statisztikai, jogi, gazdasági és társadalmi képét raj-

zoltassa meg. Lux könyve e vállalkozásnak a német településtörténeti fejezetét kívánja megoldani. Mivel érzi, hogy az elsősorban történelmi feladat, a történelmi adatok pedig fogyatékosak, nyelvtörténeti adatokkal igyekezik a hiányt pótolni. A „gründlerok” (a szepesi és dobsinai nép gyűjtőneve) letelepedését a XII. században véli. A szepesi nyelvjárást keverékn nyelvjárásnak ismeri. Ennek nyomán ahhoz a feltevéshez jut, hogy nincs közös őshazájuk. A bevándorlás útja ismeretlen. Az 1689. legrégebb összefüggő nyelvemlék és *Bartholomaeides* Gömör megye történeti, földrajzi statisztikájából indulnak ki kutatásai. Megállapítja a „gründler” nyelvjárás egyező (magánhangzók diftongizálása „r” előtt; diftongizáló hangzó után az „r” eltűnése; a szóvégi „er”-nek „a”-vá alakulása; a dualis-pluralis használata stb.) és különböző (ajak, fog, torokhangok változásai, főleg a szókezdő „k”-nak „kh”-vá, a szókezdő „s”-nek „z”-vé alakulása; a szóvégi „t” eltűnése, stb.) sajátosságait. Felismeri, hogy a főnevek nevei helyenként eltérnek az irodalmi nyelvben viselt nemtől. Az „et”, „eit” végű szók „r” végzetet nyernek. Az őshazából származást egy közel 20 oldalas gazdag szójegyzékkel igazolja.

Nyelvi nyomozásának végeredménye, hogy a dobsinai németek 1584 táján az Érchegységéből kerültek hazánkba.

Magyarország határai a XII. sz.-ban délen és északon állandóan veszélyben forognak. A kesékyszámú magyar nem vállalkozhatott magában a nagyvonalú határ védelmére. II. Géza tehát a második keresztes hadjáratban hazánkban keresztülvonuló, de a hadjáratban veszteséget szenvedett harcosokat telepíti le, akik túlnyomóan flandriai, vallon, rajnamenti jobbágyok. Kiváltságokat és földet kapnak Magyarországon. Jól érzik itt magukat. Boldogulásuk az otthonmaradtakat is ideszóltja. Így érkeznek aztán tömegesen a Hunsrück hegység mellékéről a második keresztes hadjárat útvonalán. A későbbi telepések a Közép-Rajna vidékéről érkeznek. Ha a telepések őshazáját véglegesen nem is tudja meghatározni, mégis arra az eredményre jut, hogy a „gründler” és a dobsinai német nép nyugatnémet, a Rajna középfolyása vidékéről, keletközépnémet, az Érchegység nyugati vidékéről és bajor Steierország vidékéről származó népcsoportok keveredése folytán keletkezett népcsoport.

Dr. Radnai Oszkár.

H I R E K.

Igazgatói megbízatás. — A közokt. miniszter Csekő Árpád jászberenyi áll. tanítóképző-int. tanárt a pápai áll. tanítóképző-intézet igazgatói teendőinek ellátásával megbízta.

Hítfelekezeti intézetek tanári testületeiben bekövetkezett változások. — Dr. Ferenczy Károly igazgatót a debreceni püspök egyházkerületi missziói lelkésszé nevezte ki s így a nyiregyházi ref. tanítónőképző-intézetben viselt igazgatói állásától megvált. Az igazgatói teendők ellátásával az igazgató-tanács 3 évi időtartamra Porzsolt István tanárt bízta meg. A pedagógiai tárgyakat már az előző tanévtől kezdve Arany Irma okl. tanítóképző-int. tanár tanítja. A leányliceum I. osztályában második idegen nyelvül a franciát vezették be s annak tanításával az illetékes hatóság Oláh Sára magyar-francia szakos okl. középisk. tanárt bízta meg.

Személyi hírek, előadások. — A Rádió Mit nézzünk meg? című előadásorozatában Mesterházy Jenő szept. 10-én az óbudai katonai amfi-

teátrumot, szept. 24-én a Csillaghegyet és környékét ismertette. — A nyári szünetben Szegeden rendezett népművelési előadó- és faluvezető-képző tanfolyamon a tanítóképzőintézet tanárok köréből a következők tartottak előadásokat: *Babinszky Ede*: A falu és a tanyavilág cserkészete; dr. *Bálint Sándor*: A nemzeti önismeret fontossága a népművelésben. A magyarságtudomány (hungarologia) fontossága a népművelés szempontjából; dr. *Mandola Aladár*: Az esztétikai nevelés a népművelésben. Az irodalom szerepe a népművelésben; dr. *Zentai Károly*: Társadalmi ismeretek szerepe a népművelésben. A népművelésben gondozottak lélektana. Az állampolgári nevelés a népművelésben.

Irodalmi szemle. — Drozdy Gyula: *Az esztergomi tanügyi kiállítás* (Néptanítók Lapja, 71. évf. 17. sz.) — Bognár Gyula: *A jeles napok szerepe népiskolai tanításunkban* (u. o.). — Magyar Ilona: *Hogyan tanítom a zsinórírást?* (u. o.). — Günther Jolán: *Himnusz*. Ttási tervezet. (U. o.) — Szemes Gábor: *Milyen legyen a népiskola gazdasági gyakorlókertje?* (Szolnokvármegyei Népművelés, 1938. júl. sz.) — Bognár Gyula: *A nyelvészkedő Arany János* (Tükör, VI. évf. 9. sz.). — v. Rozsnoky Antal: *A naphözi otthonos óvoda* (Kisdednevelés, LXIII. évf. 9. sz.) — Végh József: *A pesti kisdédóvóképző* (u. o.). — Tibor István: *Szent István kultúrpolitikája és nevelésügyünkre való hatása* (Népnevelés, 1938. évi 6—7. sz.). — Szemere Samu: *Schopenhauer* (Budapesti Szemle, 729. sz.). — Drozdy Gyula: *A szó emberétől a cselekvés emberéig* (Néptanítók Lapja, 71. évf. 18. sz.) — Vadász Zoltán: *Szakszerűség és alkalomszerűség a népiskolában*. (U. o.).

Elemi iskolai énekszaktanítóképzés. — A közokt. miniszter 14.083—1938. számú rendeletével szabályozta a népiskolai énekszaktanítók képzését (Budapesti Közlöny, 1938. aug. 31.). Az énekszaktanítók képzése a Zeneművészeti Főiskolán a szükséghez képest tartott, egy évre terjedő tanfolyamon történik. A tanfolyam két félévre oszlik. Tanárai a főiskola tanárai és a szükséghez képest előadói minőségben meghívott külső szakemberek. A tanfolyam tárgyai: az énektanítás módszertana, heti 2 ó.; gyakorlati énektanítás 2 ó.; énekgyakorlat 2 ó.; kargyakorlat 2 ó.; magánének 2 ó.; egyházi népének 1 ó.; magyar népzene 1 ó.; hangegészségtan 1 ó.; összhangzattan 2 ó.; transzponálás 1 ó.; énekkari partitúraolvasás 1 ó.; változatos zenetörténet és formatan 2 ó.; zongora 1 ó. és harmonium 1 ó. Magánúton a tanfolyam nem végezhető. A tanfolyam résztvevői a tanulmányi félévek végén tartott kollokviumok alapján osztályzatot kapnak. A tanfolyamra olyan okl. tanítókat és tanítónőket vesznek fel, akik énekkhangjuknál, zenei hallásuknál, a megjelenésben és a külső magatartásban nyilvánuló egyéni tulajdonságaiknál fogva alkalmasak az el. isk. énektanítói működésre, s akik a felvételi vizsgát sikerrel kiállják. A felvehetőek számát minden tanév elején a közokt. miniszter állapítja meg. A felvételi vizsga zeneelméletre, zongorára, skálaéneklésre és egy könnyebb dallamnak első látásra való éneklésére terjed ki. A tanfolyamot írásbeli, szóbeli és gyakorlati részből álló képesítő vizsga fejezi be.

Új rovatunk. — Folyóiratunk mostani számában *Irattár* címen új rovatot kezdünk. A líceumok megnyitásával és a tanítóképzés reformjával kapcsolatban bizonyára több rendelet fog megjelenni és számos intézkedés fog történni. Kívánatos, hogy a felsőbb hatóság rendeleteit egész terjedelmükben mindnyájan olvassuk és tanulmányozzuk, mert csak így tudunk kellő tájékozottsággal részt venni a közös feladatok megoldásában. Ezt a célt kívánja szolgálni az új rovat.

Felelős szerkesztő és kiadó: Molnár Oszkár.